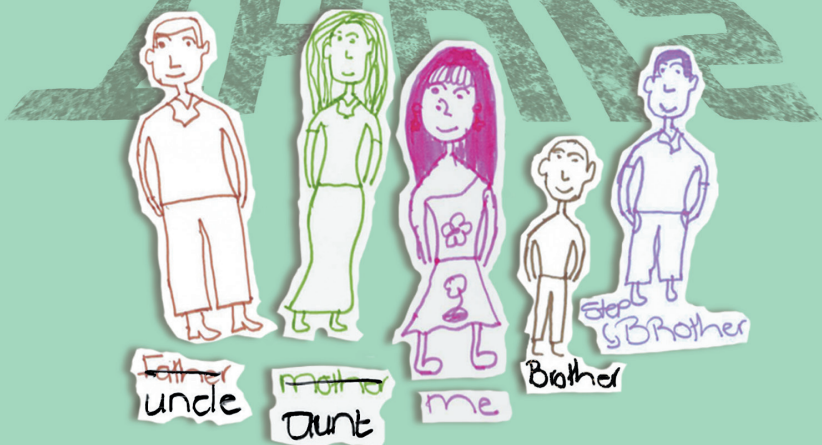

MIRJAM VOSSSEN
LOÏS BATTEUX
PATRICIA NIEUWENHUIZEN

Kinderen zonder

THUIS

De eerste versie van dit boek kwam tot stand met hulp van Lotte Ghielen en Celine Verheijen (Better Care Network Netherlands), Marian van Teefelen (Stichting Kinderpostzegels), Johanne van Dijk (Wilde Ganzen), Gert Kuiper (ICCO & Kerk in Actie) en Marie-Antoinette Kroone (Impulsis). Aan deze herziene versie werkten mee: Marielle Giraldo, Monique Derrez (Dutch Tanzania Foundation), Marit van Liere (Wilde Ganzen) en Sarah de Vos (ICDI).

Dit boek is een uitgave van Better Care Network Netherlands.
www.bettercarenetwork.nl

Tekening voorzijde: Namibische kinderen tekenden hun familie in een focusgroep over verwantschapszorg.

ISBN 978-90-812696-6-7

© 2021 Tekst: Mirjam Vossen, Loïs Batteux, Patricia Nieuwenhuizen
© 2021 Illustraties: Machteld de Jong
Vormgeving: Looi Naaijken

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Better Care Network Netherlands. Hoewel aan deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs noch het Better Care Network Netherlands aansprakelijkheid voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	9
1. Mythes over 'weeskinderen'	11
2. Goede zorg voor kinderen zonder 'thuis'	18
3. Begin bij het gezin	23
4. Op zoek naar nieuwe ouders	31
5. Kinderhuis: alleen een tijdelijke noodoplossing	37
6. Op eigen benen	45
7. Vrijwilligerswerk met kinderen	50
8. Bestendige projecten	55
Verder leren en lezen	61
Literatuur	64
Eindnoten	68

Voorwoord

Kinderen horen niet op te groeien in een weeshuis maar in een gezin. Misschien ben je het al met deze stelling eens. Maar het kan ook zijn dat jij nu een enorme weerstand voelt opkomen. Dit omdat je misschien, met de beste bedoelingen, een weeshuis runt of ondersteunt. Misschien doe je er wel vrijwilligerswerk of heb je dat gedaan. En die weerstand, die begrijp ik maar al te goed, want die heb ik zelf ook gehad. Dus blijf even 'hangen' en lees alsjeblieft nog even door.

Jaren geleden las ik een reactie op Facebook waarin stond dat weeshuizen niet meer zouden mogen bestaan, al helemaal niet voor kinderen tussen de 0 en 3 jaar. Punt. Geen verdere uitleg, geen onderbouwing. Op dat moment steunden we als de Dutch Tanzania Foundation twee weeshuizen, zowel financieel en materieel. Jaarlijks ging ik er als vrijwilliger naar toe. Ik kende de kinderen goed. Ze kwamen uit slechte situaties en kregen nu een kans op een beter leven, onderwijs en gezondheidszorg. Als weeshuizen niet zouden bestaan, waar zouden 'onze' kinderen dan naar toe moeten? Op straat? Ze hadden niemand die voor ze kon zorgen. Een enorme verontwaardiging kwam in me opborrelen. Ik klom in de pen en uitte mijn weerstand in een blog.

Maar een jaar later kwam de eerste versie van het boekje 'Kinderen zonder Thuis' op mijn pad en leerde ik dat de schrijfster van die reactie helemaal gelijk had. Kinderen horen niet op te groeien in een weeshuis. Dit vanwege de vaak negatieve gevolgen voor de groei, ontwikke-

ling, gezondheid en kansen van het kind. Tijdens het lezen vielen de puzzelstukjes in elkaar. Vanuit mijn beroep als fysiotherapeut zag ik problemen bij de kinderen in de weeshuizen: hechtingsproblematiek, stigmatisering, kinderen die hun familie misten, maar ook groei- en spraakachterstanden. Ik kreeg ook steeds meer andere vragen: wat als ze 18 zijn en ze het weeshuis moeten verlaten? Waar moeten ze dan naar toe? Waren ze wel voorbereid op een toekomst buiten de muren van het weeshuis?

Dit boekje gaf me onderbouwde, op feiten gebaseerde informatie over de gevolgen van het opgroeien in een weeshuis en over wetgeving. Het liet door de vele goede praktijkvoorbeelden van andere stichtingen zien hoe het anders kon. Een van de meest opmerkelijke dingen die ik las was dat 80% van de kinderen in een weeshuis minstens nog een levende ouder heeft. Ik deed onderzoek in 'onze' weeshuizen en kwam tot dezelfde conclusie. Het was zelfs meer dan 95%. Deze ouders of familieleden zouden voor hun kinderen kunnen zorgen met de juiste ondersteuning. Voor mij was het toen duidelijk. Het roer moet om. Als stichting moesten we een andere koers gaan varen en dat zijn we gaan doen.

En zo ging ik het moeilijke gesprek aan met de Tanzaniaanse eigenaren van 'onze' weeshuizen. Maar het bleek minder moeilijk dan gedacht. Met als eindresultaat dat we nu samen werken aan een omslag van het institutionaliseren van kinderen naar een familiegerichte oplossing, van Tehuis naar Thuis dus.

Maar wat als de schrijfster van die reactie me destijds meer uitleg had gegeven, me een privéberichtje had gestuurd met informatie, de dialoog met me was aangegaan... dan had ik wellicht eerder het licht gezien. En die handreiking wil ik nu voor anderen zijn. In gesprekken over

de omslag van Tehuis naar Thuis zet ik altijd één vraag centraal, en daar mee maak ik het heel persoonlijk: "Wat als het jouw kind zou zijn?" Stel je eens voor dat je vandaag komt te overlijden, of dat je financieel in de problemen bent gekomen. Waar zou jij dan willen dat jouw kind opgroeit en waarom? In een weeshuis of in een gezin? De kans is groot dat je kiest voor de optie gezin. Wat wij niet willen voor onze kinderen moeten we toch ook niet willen voor andere kinderen? Maar waarom zijn er dan toch nog zoveel weeshuizen op de wereld?

Om dit in Nederland verder onder de aandacht te brengen, nam ik het initiatief voor de Dutch NGO Pledge #EveryChildAFamily. Met de pledge verklaren tientallen betrokken Nederlandse particuliere initiatieven dat familie dé plek is voor een kind om op te groeien. Samen roepen we andere stichtingen, bedrijven, kerken en scholen op om te investeren in familiegerichte zorg, zodat een kind thuis kan opgroeien.

En we staan niet alleen. In december 2019 hebben alle 193 lidstaten van de Verenigde Naties een resolutie aangenomen waarin ze hun diepe bezorgdheid uitspreken over de mogelijke schade die opgroeien in een instelling kan veroorzaken op de groei en ontwikkeling van kinderen. Maar laten we niet vergeten dat Better Care Network Netherlands zich al sinds 2007 inzet om dit onder de aandacht te brengen.

Kwetsbare kinderen helpen is een nobel streven, maar ze laten opgroeien in een weeshuis is niet in het belang van het kind. Laten we ons inzetten om ieder kind te geven wat het nodig heeft en verdient: een gezin!

Dank je wel dat je mijn verhaal hebt gelezen. Misschien was je het al met me eens dat kinderen niet in een weeshuis horen op te groeien, en ben je al actief in familiegerichte zorg. Dan nodig ik je uit om aan te sluiten bij de pledge, als je een stichting hebt.

Maar was jij diegene die een weerstand voelde opkomen aan het

begin van mijn verhaal, dan hoop ik dat dit boekje jou van inzicht doet veranderen zoals het dat ook bij mij heeft gedaan. Kinderen verdienen een gezin. En bij vragen en/of ondersteuning staan we voor je klaar.

Monique Derrez

Dutch Tanzania Foundation

Inleiding

Miljoenen kinderen in ontwikkelingslanden kunnen om allerlei redenen niet thuis wonen. Soms omdat hun ouders zijn overleden of te ziek zijn om voor hen te zorgen. Soms omdat de problemen thuis te groot zijn, of omdat de kinderen van hun ouders zijn gescheiden door oorlogen, rampen en conflicten. Het lot van deze kwetsbare kinderen gaat veel mensen aan het hart. Ze starten een project, doen vrijwilligerswerk met kinderen of ondersteunen een kindertehuis.

Voor hen is deze gids bedoeld. Met hun inzet en betrokkenheid kunnen stichtingen, donateurs en vrijwilligers enorm veel betekenen voor kinderen zonder thuis. Het omgekeerde kan helaas ook het geval zijn. Veel mensen zijn er ten onrechte van overtuigd dat kinderen zonder ouderlijke zorg het beste af zijn in een tehuis. De praktijk wijst echter uit dat een kind een liefdevol gezin nodig heeft en dat kan een tehuis niet bieden. Hulp zou zich in de eerste plaats moeten richten op steun aan gezinnen, pas in de laatste plaats op tijdelijke noodopvang in instituten.

Deze gids vertelt in acht korte hoofdstukken wat je moet weten over kwetsbare kinderen in ontwikkelingslanden. Het beschrijft hoe zorg voor kinderen er idealiter uitziet en gaat in op steun aan gezinnen, het organiseren van pleegzorg en de opvang in instituten. Er is aandacht voor vrijwilligerswerk en stages met kinderen, en voor de zorg voor jongeren die een tehuis verlaten. Het laatste hoofdstuk gaat over samenwerken en duurzaamheid van projecten voor kinderen.

De gids is ook van belang voor organisaties die zich niet specifiek richten op kwetsbare kinderen. Want kinderen zonder goede ouderlijke zorg kom je overal tegen: op scholen, in dorpen en in arme wijken in

de grote steden. Ze gaan vanwege de problemen thuis soms niet naar school of niet op tijd naar het ziekenhuis. Bij het opzetten van alle projecten is het belangrijk om deze kinderen op het netvlies te hebben, om te zorgen dat ook zij van de projecten profiteren.

1. Mythes over 'weeskinderen'

"Wij waren erg arm en mijn moeder was al lange tijd ziek. Toen besloot mijn vader mijn zusje Assia en mij naar een weeshuis te brengen. Mijn twee andere zussen en broer bleven thuis wonen. Assia en ik voelden ons in de steek gelaten, ik vergeet het nooit meer. Tenslotte hadden we gewoon onze ouders nog. Ik heb nooit meer echt leren vertrouwen op anderen."

• Rita, ex-tehuiskind uit Nepal²

Deze gids gaat over kinderen zonder 'thuis'. Daarmee bedoelen we kinderen die het om welke reden dan ook moeten stellen zonder goede zorg van hun eigen ouders. Vaak wordt gedacht dat het bij kinderen zonder 'thuis' vooral over weeskinderen gaat. Dat is niet zo. Al even vaak wordt gedacht dat deze kinderen vooral in tehuizen wonen. En dat deze tehuizen de beste oplossing zijn voor het kind. Ook dat is niet zo. In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste feiten en misverstanden over kinderen zonder 'thuis' op een rij.

De meeste 'weeskinderen' zijn geen wees

De term 'weeskind' leidt tot veel verwarring. In het Westen spreken we over een weeskind wanneer een kind beide ouders heeft verloren. In de rest van de wereld heet iemand die één ouder mist al 'weeskind'. Wereldwijd zijn er naar schatting 140 miljoen 'weeskinderen'. Bijna 90% van hen heeft echter nog minstens één ouder.³ UNICEF waarschuwt dat we de cijfers over weeskinderen niet verkeerd moeten interpreteren: ze kunnen ten onrechte het beeld versterken dat 140 miljoen kinderen dringend op zoek zijn naar onderdak, zorg en een nieuw gezin. In werkelijkheid is er vooral behoefte aan ondersteuning van de achtergebleven ouder om voor het kind te kunnen blijven zorgen.

De meeste kinderen in tehuizen zijn geen wees

De term 'weeshuis' is misleidend. De overgrote meerderheid van de kinderen in tehuizen is namelijk geen wees, maar heeft nog één of beide ouders. Onderzoek naar 'weeskinderen' in Cambodja wees uit dat bijna 80% van de kinderen nog minstens een ouder had⁴. Ook in Haïti had 80% van de kinderen in weeshuizen nog minstens een ouder, in Indonesië zelfs 94%⁵. Daarom spreken we in het vervolg van dit boekje van 'dubbele wees' als beide ouders van een kind overleden zijn. We spreken bovendien over 'kinderhuis' in plaats van 'weeshuis'. Verder gebruiken we de term 'kinderen zonder goede ouderlijke zorg'. Een lange term, maar feitelijk kloppend.

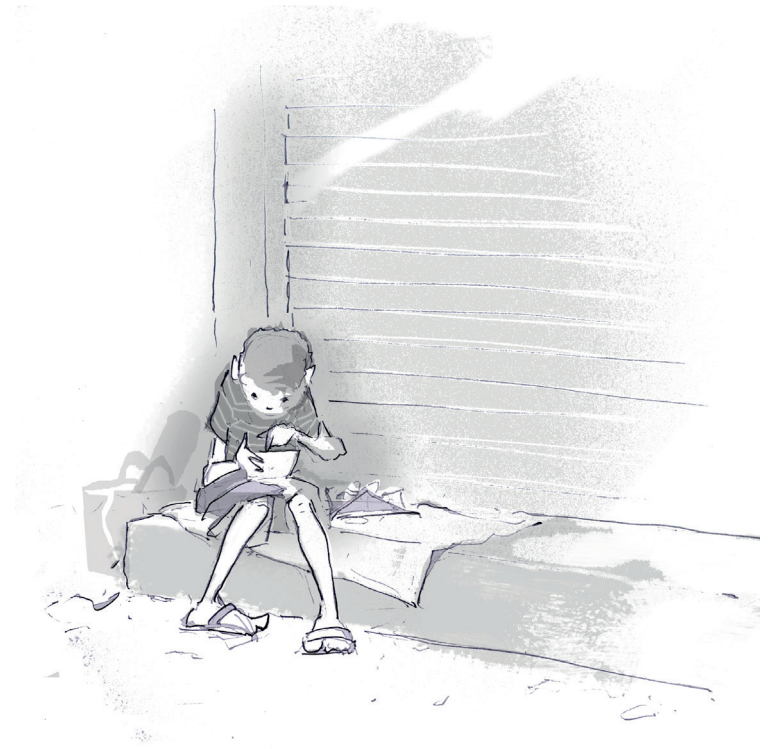
De meeste weeskinderen wonen bij familie

Volgens schattingen van UNICEF missen wereldwijd 15,1 miljoen kinderen beide ouders⁶. Uit onderzoek blijkt dat de overgrote meerderheid van deze 'dubbele wezen' bij een grootouder of een ander familielid woont.⁷ Dat geldt ook voor aidswezen: studies uit Zimbabwe en Malawi lieten zien dat respectievelijk 98 en 99% van de 'dubbele wezen' in een gezin woonden.⁸

Beide ouders verliezen betekent dus meestal (gelukkig) niet dat een kind automatisch in een tehuis belandt.

Kinderen worden om diverse redenen in tehuizen geplaatst

De belangrijkste reden waarom kinderen in een tehuis wonen, is armoede. Ouders of familieleden brengen hun kind naar een tehuis omdat ze denken dat het daar in materieel opzicht beter af is: het tehuis zal zorgen voor eten, kleding en onderwijs. Dat heeft een wrange dynamiek tot gevolg: wanneer het aantal plaatsen in kindertehuizen stijgt, zijn er meer families die hun kinderen naar een kindertehuis kunnen brengen. In de praktijk gebeurt dat ook. Zo worden kindertehuizen een dure en inefficiënte oplossing voor armoede in gezinnen.

Armoede is niet de enige reden om kinderen uit huis te plaatsen. Soms hebben ouders psychische problemen of zijn ze ziek. Soms wordt het kind uit huis geplaatst wanneer het een handicap heeft, soms worden kinderen van jonge ongehuwde moeders in kindertehuizen geplaatst. Noodgevallen en rampen kunnen er ook toe leiden dat een kind in een kindertehuis belandt, in de veronderstelling dat de ouders niet meer leven - al is dat misschien niet het geval.⁹

Een kindertehuis is geen vervanging voor een gezin

Een kindertehuis is een woonomgeving waarin een groep van meer

dan tien kinderen wordt opgevangen zonder ouders of pleegouders. In de regel zijn er verzorgers voor overdag en andere voor 's nachts. Veel verzorgers houden het niet lang vol: het werk is zwaar, slecht betaald en ondergewaardeerd.

Een klein aantal verzorgers heeft relatief veel kinderen onder haar hoede en daardoor laat de persoonlijke aandacht te wensen over. Uit onderzoek in India bleek dat kinderen per uur dat ze wakker waren maar 4 minuten persoonlijke aandacht kregen van een verzorger.¹⁰

Vooral grote kinderhuizen met een krappe bezetting bieden een klinische en onpersoonlijke leefomgeving. Ze draaien op routine. De kinderen eten, slapen en plassen op dezelfde tijd. Zelfs hun 'vrije tijd' kunnen ze niet zelf indelen. Kinderen die langdurig in een tehuis wonen, raken hun sociale netwerk kwijt. De banden met hun familie en omgeving verwateren. De omgeving kijkt vaak neer op kinderen uit tehuizen: op school en in de buurt worden ze soms uitgesloten en gediscrimineerd.

Kinderhuizen zijn slecht voor de ontwikkeling

De afgelopen 65 jaar zijn meer dan 300 studies in 60 landen verschenen naar de gevolgen van opgroeien in tehuizen. Bij die studies waren meer dan 100.000 kinderen betrokken. Het bewijs van de schadelijke effecten van opgroeien in tehuizen is overweldigend. Kinderen lopen in tehuizen grote achterstanden op in fysieke groei en cognitieve ontwikkeling. Die achterstand is er nog niet bij aankomst; ze wordt in het tehuis veroorzaakt.

Kinderen kunnen bovendien verlatingsangst en hechtingsproblemen krijgen. Hun zelfvertrouwen is lager en ze hebben meer moeite om vriendschappen en relaties op te bouwen. Tehuis kinderen zijn motorisch minder vaardig en halen lagere cijfers op school. Hun IQ is lager, hun lengte is korter en hun gewicht blijft achter bij dat van kinderen die opgroeien in gezinnen.

Een van de beste manieren om het tij te keren, is kinderen uit de

instelling halen en in een gezinsomgeving plaatsen. Hun lichamelijke, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling gaat dan doorgaans met sprongen vooruit.¹¹

Ex-tehuis kinderen hebben het moeilijk

De gevolgen van opgroeien in een tehuis blijven voelbaar als de kinderen volwassen zijn. Ze missen sociale, huishoudelijke en financiële vaardigheden om het leven in de maatschappij aan te kunnen. Ze weten vaak niet hoe ze vriendschappen moeten sluiten buiten het instituut. Velen voelen zich eenzaam en kampen met psychische problemen. Een studie naar ex-tehuis kinderen in Engeland wees uit dat zij grotere kans hebben om dakloos te worden, in de criminaliteit te belanden of tienerouders te worden.¹² Een onderzoek in Kenia constateerde dat 'tehuisverlaters' vaak grote moeite hebben om hun studie af te ronden, werk te vinden en hun huur te betalen.¹³

Kinderhuizen zijn duur

Opvang in kinderhuizen is veel duurder dan andere vormen van zorg voor kinderen zonder 'thuis'. Soms is opvang in tehuizen zes tot tien keer duurder dan opvang in de eigen omgeving. Voor een kindertehuis is een ingericht gebouw nodig. Er moeten salarissen worden betaald, er is eten nodig en er moet onderhoud gebeuren, elke maand weer. De kosten verschillen per land en per type opvang. Vergelijkende onderzoeken laten echter keer op keer zien dat alternatieve zorg voordeliger uitpakt: voor het bedrag waarmee je één kind in een instituut helpt, kun je veel meer kinderen in families of gemeenschappen ondersteunen.¹⁴

Weeshuizen horen niet bij ontwikkelingslanden

Ontwikkelingslanden kennen van oudsher geen weeshuizen. Kinderen zonder ouders worden er traditioneel opgevangen binnen het uitgebreide familienetwerk. Weeshuizen zijn geëxporteerd door

missionarissen en koloniale overheden op een moment dat opvang in instituten in hun eigen land een normaal verschijnsel was. In Europa en Amerika was dat eeuwenlang het geval. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw zijn instituten voor kinderen in het Westen echter sterk op hun retour. Kinderen die niet thuis kunnen wonen, wonen vrijwel altijd in pleeggezinnen. Instituten zijn er alleen nog voor kinderen met zware handicaps of ernstige gedragsproblemen, die zeer specialistische zorg nodig hebben.¹⁵

'Weeshuizen' zijn hardnekkig

Wanneer een kinderkuis er eenmaal staat, is het niet zomaar weg. Zelfs niet wanneer er goedkopere alternatieven zijn. De status quo heeft de neiging zich te handhaven. Er is vast personeel met een betaald inkomen. Leveranciers in de buurt verdienen er een boterham aan. Die verliezen hun baan en hun afzetmarkt en dat kan logischerwijs weerstand en verzet oproepen. Bovendien is het eenvoudiger om geld in te zamelen voor een kinderkuis dan voor alternatieve vormen van zorg: in een kinderkuis is het duidelijk zichtbaar dat er iets voor de kinderen gebeurt en dat maakt het een aantrekkelijk doel voor sponsors en donateurs. Ook is het complex om andere alternatieve vormen van zorg op te zetten, zoals pleegzorg. Dat vraagt om investeringen, veel samenwerking met de overheid en tal van andere actoren.

Westerse donoren en vrijwilligers stimuleren de groei van kinderkuizen

In sommige landen groeit het aantal kinderkuizen, vooral in gebieden met conflicten of een hevige aidsepidemie. In Cambodja waren er in 2005 154 weeshuizen, in 2015 waren dat er 406.¹⁶ In Zimbabwe verrezen tussen 1996 en 2006 24 nieuwe weeshuizen, veelal gebouwd door kerken van de Pinkstergemeente.¹⁷

Ook de groei van 'weeshuistoerisme' wereldwijd draagt bij aan het

bestaan van kinderkuizen in ontwikkelingslanden. 'Weeshuistoeristen' brengen tijdens een vakantie een bezoek aan een 'weeshuis', of doen er vrijwilligerswerk. Dat gebeurt vooral in regio's die populair zijn onder jonge toeristen, zoals Nepal of Cambodja. Toeristen dragen bij met donaties en gratis werk. Terug in Europa blijven ze 'hun' kinderkuis vaak financieel ondersteunen. Een schatting wees uit dat minimaal 248 kinderkuizen in Cambodja door weeshuistoeristen worden gefinancierd.¹⁸

Ook onderzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken laat zien dat dit soort vrijwilligersreizen bijdraagt aan het in stand houden van 'weeshuizen' in ontwikkelingslanden. De toeristen vormen een schakel in de 'weeshuisindustrie', waarin Westerse vermogensfondsen, particuliere giften en sponsoracties weeshuizen in stand houden.¹⁹ Al deze steun is het gevolg van de overtuiging dat kinderen gered moeten worden en het beste af zijn in een tehuis. Maar het houdt de status quo van onwenselijke instituten in stand.

2. Goede zorg voor kinderen zonder 'thuis'

"Mijn naam is Rutendo Mada. Ik ben negen jaar. Mijn ouders zijn alle twee overleden en nu woon ik met mijn broertjes en zusje bij mijn oma. IMBA heeft oma geholpen met het maken van een groentetuin. En de groenten kunnen we verkopen op Jambanja markt. Daarvan kan mijn oma voor ons zorgen, kunnen we eten en kunnen wij naar school."

• Rutendo (9) uit Zimbabwe²⁰

De beste opvang voor kinderen zonder 'thuis' verschilt per geval: er bestaat geen 'one size fits all' oplossing. Wel bestaan er een aantal vuistregels voor alternatieve zorg waarover brede consensus is onder wetenschappers, beleidsmakers en ontwikkelingsorganisaties. Ze zijn gebaseerd op tientallen jaren onderzoek naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De vuistregels zijn onder meer vastgelegd in de internationale 'Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen' (2009) en in de VN Resolutie voor de Rechten van het Kind (2019), unaniem aangenomen door alle 193 VN Lidstaten. In dit hoofdstuk zetten we ze kort uiteen.

De eigen familie

Een kind groeit het beste op in een gezin. Kinderen hebben behoefte aan een veilige omgeving met liefdevolle verzorgers aan wie ze zich langdurig kunnen hechten. Een gezin kan dat het beste bieden en geeft kinderen de beste basis om op te groeien tot emotioneel stabiele en zelfstandige volwassenen.²¹

Dat een kind het beste kan opgroeien in het eigen gezin, mag klinken als een open deur. Maar dit uitgangspunt wordt maar al te vaak met voeten getreden. Veel ouders en hulpverleners zijn ervan overtuigd

dat een kind beter naar een tehuis kan wanneer het gezin de eindjes niet aan elkaar kan knopen. Op het oog lijkt een kind beter af in een tehuis met gezonde voeding en goed onderwijs dan bij een straatarme moeder in een hut. Maar de strakke routine en onpersoonlijke opvang kan niet de liefde en individuele aandacht van een familie vervangen. Het persoonlijk contact tussen opvoeder en kind is namelijk een eerste levensbehoefte van een kind.

Zelfs wanneer de opvoeder niet erg sensitief is, stimuleert het contact tussen ouder en kind de ontwikkeling. Dat mist het kind in een tehuis.

Hulpverlening zou zich dan ook in eerste plaats moeten richten op het steunen van gezinnen, om te voorkomen dat kinderen uit huis worden geplaatst.

Een vervangend gezin

Soms heeft een kind geen ouders meer of kunnen of willen die niet goed voor hem of haar zorgen. Dan is opvang in een vervangend gezin de beste optie. Dat is bij voorkeur een gezin binnen de eigen familie of in de eigen gemeenschap. Wanneer dat niet mogelijk is, dan moet er worden gezocht naar een pleeggezin. Kinderen geven daar zelf de voorkeur aan, wanneer ze wordt gevraagd bij wie ze het liefste willen wonen. Wonen in een kindertehuis staat voor kinderen zelf op de allerslaatste plaats. Voor hulpverleners betekent dit dat hun inzet zich moet richten op het zoeken en begeleiden van goede vervangende lokale gezinnen.²²

Een instituut

In sommige gevallen is een – tijdelijk – verblijf in een tehuis de beste optie. Voor straatkinderen is opvang in een tehuis vaak een eerste stap om ze überhaupt van de straat te krijgen. Sommige tieners zijn weggevloden en willen persé niet naar hun familie of een pleeggezin. Soms is opvang in een instituut tijdelijk nodig omdat er acute nood is, bijvoorbeeld na een ramp.

In de regel geldt dat opvang in een instituut een laatste en tijdelijk redmiddel moet zijn. Het kind woont bij voorkeur zo kort mogelijk in het tehuis, in kleine groepen met vaste verzorgers. De opvang is gericht op terugkeer naar familie of plaatsing in een pleeggezin. Het opvangt huis zorgt ervoor dat het kind de band met zijn familie of omgeving kan behouden of herstellen. Kinderen jonger dan drie jaar zouden nooit in een tehuis mogen wonen: de ontwikkelingsachterstand en psychologische schade die ze dan oplopen is te groot en onomkeerbaar.²³

Beslissen in het belang van het kind

Ieder kind verdient een eigen plan. Voor sommige kinderen zal een gezinshuis de beste oplossing zijn, voor andere een pleeggezin. Weer andere kinderen zijn het best geholpen met dagopvang en ondersteuning van de ouders. Van tijd tot tijd moet worden bekeken of de zorg die het kind krijgt nog steeds echt nodig en passend is. Het belang van het kind moet altijd voorop staan. Dat betekent om te beginnen dat het kind zelf een stem moet hebben in de beslissingen die over zijn of haar leven worden genomen. Ook ouders, broers en zussen en anderen in de naaste omgeving moeten bij de beslissing worden betrokken. In een aantal landen is de zeggenschap van het kind wettelijk vastgelegd. In India moeten kinderen van 7 jaar en ouder bijvoorbeeld worden gehoord wanneer ze in een pleeggezin worden geplaatst.

Internationale afspraken: richtsnoer voor overheden en hulporganisaties

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties nam in 2019 een resolutie aan over kinderen zonder ouderlijke zorg.²⁴ Die resolutie bouwt voort op haar eerdere Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen uit 2009²⁵ en het Verdrag inzake de Rechten van het Kind uit 1989, dat door 196 lidstaten is geratificeerd.

In de resolutie en de richtlijnen staat dat elk kind het recht heeft om te worden verzorgd door zijn of haar eigen ouders. Het is van groot belang dat lidstaten zich inzetten om gezinnen bij elkaar te houden of, als dat niet mogelijk is, te voorzien in gezinsvervangende zorg zo dicht mogelijk bij zijn of haar woonplaats. Lidstaten moeten opvang in grootschalige tehuizen ontmoedigen en onnodige scheiding van ouders en kinderen voorkomen. Wanneer het kind wordt gescheiden van ouders moet dit tijdelijk en voor de kortst mogelijke periode zijn. Lidstaten moeten de oorzaken van het institutionaliseren van kinderen aanpakken en een einde maken aan de drijfveren die dit in stand houden – waaronder weeshuistoerisme.

De richtlijnen uit 2009 zijn uitgewerkt in een handboek, 'Moving Forward', dat overheden en ontwikkelingsorganisaties helpt om ze toe te passen.²⁶ Vrijwel alle reguliere ontwikkelingsorganisaties volgen ze intussen. En steeds meer overheden veranderen hun wetgeving in navolging van de richtlijnen en de resolutie. Zo is het in Roemenië bij wet verboden om kinderen onder de 2 jaar in een weeshuis op te vangen. In Malawi is sinds 2010 een wet die pleegzorg wettelijk erkent. In Kenia startte, na jaren van voorbereiding, in 2018 een programma om de zorg voor kinderen te hervormen naar familiegerichte zorg. De uitvoering van het beleid laat in sommige landen echter nog te wensen over door gebrek aan geld, kennis en mankracht.

3. Begin bij het gezin

“Toen mijn ouders overleden stuurde mijn tante me de straat op. Ik vertelde dit aan één van de straatwerkers en zij stelde voor om samen terug te gaan en met haar te praten. Mijn tante zag er tegelijk blij en verdrietig uit, toen ze me zag. Ze vertelde dat ze te weinig geld verdient om voor mij, en mijn neefjes en nichtjes te zorgen. Adamfo Ghana betaalt nu mijn schoolkosten en ze helpen mijn tante om haar eigen bedrijfje uit te breiden. Ik zit in het examenjaar en het gaat heel goed!”

• Ama, wees- en voormalig straatkind uit Ghana²⁷

Extreme armoede maakt het moeilijk om goed voor kinderen te zorgen. Het lukt niet altijd om voldoende eten te vinden en om schoolgeld of ziektekosten te betalen. Dat levert veel stress op voor ouders. De stress neemt toe wanneer een gezin ook nog de zorg draagt voor kinderen van zieke of overleden familieleden of dorpsgenoten. De verleiding kan groot zijn om kinderen dan in een tehuis te plaatsen. Ook voor hulpverleners kan het een eerste reflex zijn om te denken dat kinderen in grote armoede beter af zijn in een tehuis. Armoede mag echter nooit een reden zijn om kinderen van hun ouders te scheiden. Steun aan families moet altijd het vertrekpunt zijn.

Dat geldt óók na grote rampen, zoals de aardbevingen in Haïti in 2010 en Nepal in 2015. Veel kinderen verloren toen in één klap hun ouders. In sommige gevallen is opvang in een tehuis voor korte tijd onvermijdelijk. Maar zelfs tijdens rampen kan worden gezocht naar (tijdelijke) opvang bij familie, in de gemeenschap of in een pleeggezin.

Zo deed het Better Care Network Netherlands na de aardbeving van 2015 een emotionele oproep aan mensen die zich wilden inzetten voor Nepalese kinderen: bouw alsjeblieft geen weeshuizen. Investeer je geld

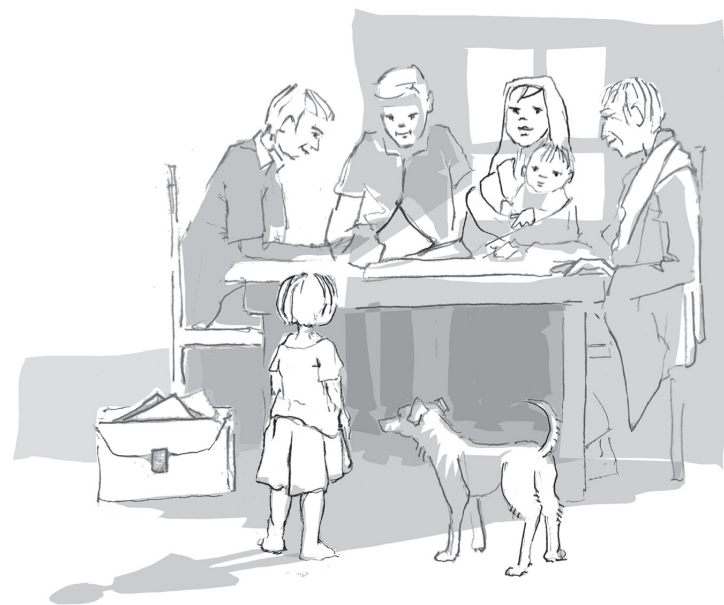
in hulp aan gezinnen, zodat de kinderen in families kunnen worden opgevangen.²⁸

De sociaal werker als spilfiguur

Hulp aan kinderen in kwetsbare gezinnen begint bij samenwerking met een betrouwbare lokale organisatie. Dat kan een lokale ontwikkelingsorganisatie of gemeenschapsorganisatie zijn, zoals een vrouwen-groep of dorpscomité. Een centrale rol is weggelegd voor een lokale sociaal werker. Dat kan ook een maatschappelijk werker, gezinscoach, welzijnswerker of mediator zijn. Soms is hij of zij een professionele beroepskracht, soms een goed getrainde lokale vrijwilliger. Hij of zij identificeert de probleemgezinnen en regisseert de begeleiding, vaak met hulp van dorps hoofden, onderwijzers en religieuze leiders.

Dat gebeurt bijvoorbeeld bij **Siam-Care Foundation** in Thailand. Zij ondersteunen kwetsbare gezinnen die geraakt zijn door armoede of hiv/aids. Sommige kinderen zijn hiv-geïnfecteerd, andere zijn hun ouders aan deze ziekte kwijtgeraakt. Siam-Care werkt samen met ziekenhuizen: zij verwijzen de meeste gezinnen naar hen door, waarna een sociaal werker van Siam-Care contact met ze zoekt. Veel sociaal werkers zijn ervaringsdeskundigen die zelf ooit onderdeel waren van het hulpverleningsprogramma. Zij helpen de families via onderwijs-ondersteuning, budget- en opvoedingstrainingen, counseling, lotgenoten-groepen en het uitdelen van voedselpakketten. Door deze hulp komt in deze gezinnen geen enkel kind op straat of in een opvanghuis terecht.

Ook **KidsCare** in Kenia, dat is opgezet door een gelijknamige Nederlandse stichting, heeft sociaal werkers in dienst. In het district Lunga ondersteunt de organisatie 1800 kinderen in 240 gezinnen in 24 dorpen. De sociaal werkers werken intensief samen met de dorpsge-meenschappen en gaan vaak op bezoek bij gezinnen met problemen. Dat doen ze samen met 120 getrainde vrijwilligers uit die dorpen. Daar-

naast zorgen de sociaal werkers voor de thuiszorg van 150 kinderen met een beperking.

Sociaal werkers kunnen helpen om problemen in een vroeg stadium op te sporen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in Tanzania waar stichting **Tan-kids** zich met steun van lokale hulporganisaties inzet voor verwaarloosde kinderen en jongeren. Ze slaan alarm wanneer ze zien dat kinderen en jongeren rondzwerven op straat, niet naar school gaan, of hongerig bij hen aankloppen. Dat is het startpunt voor hen om een 'family coach' in te schakelen, die contact legt met de familie. Na een uitgebreide screening bepaalt het hulpverleningsteam welke hulp er nodig is voor het kind en de familie en waar die hulp vandaan kan komen.

Ook de sociaal werkers van **Give a Child a Family** werken preventief in plaatselijke gemeenschappen in KwaZulu-Natal in Zuid-Afrika. Dat doen ze door ouders verschillende trainingen te geven. Ouders krijgen les over opvoedingsvaardigheden, omgaan met dood en trauma en over gezond leven. De organisatie heeft ook een helpdesk met een sociaal werker. Deze besteedt aandacht aan problemen binnen gezinnen en verwijst waar nodig door naar relevante hulpverleners. De organisatie heeft ook een programma Beschermend Gedrag, dat kinderen weerbaarder maakt tegen misbruik, mishandeling en uitbuiting.

Financiële, materiële en psychosociale hulp

Hulp bieden aan gezinnen kan op verschillende manieren. Vaak gaat het om een combinatie van praktische en psychosociale steun. Praktische steun bestaat bijvoorbeeld uit het verstrekken van voedselpakketten, schooluniformen en lesmateriaal. Sommige organisaties geven geen goederen, maar geld. Zo krijgen deelnemende gezinnen bij **KidsCare**, naast de begeleiding door de sociaal werkers, een maandelijks geldbedrag. Daarmee sluit KidsCare aan bij een bestaand 'Cash Transfer Programme for Orphans and Vulnerable Children' van de Keniaanse overheid, de Wereldbank en andere internationale organisaties. In ruil voor deze bijdrage moeten gezinnen zorgen dat hun kinderen naar school gaan en regelmatig medische controle krijgen. Een derde vorm van praktische hulp is het verstrekken van leningen aan ouders en verzorgers, zodat die meer inkomen kunnen verdienen.

Naast praktische en financiële hulp zijn veel gezinnen gebaat bij psychosociale ondersteuning. In arme gezinnen zijn vaak meerdere problemen, zoals werkloosheid, ziekte, alcoholmisbruik en huiselijk geweld. Ouders met problemen vinden vaak zelf de weg niet meer naar hulpverlening. Het team van psychologen en sociaal werkers van **Daniëlle Children's Fund** (DCF) in Ecuador werkt daarom samen met families die het risico lopen dat hun kinderen door de rechter uit huis worden ge-

plaatst. Samen onderzoeken ze wat het gezin nodig heeft. Dit geven ze door aan de rechterlijke macht, waarna kind en familie toegang krijgen tot tijdelijke hulp om hen een zetje in de rug te geven. Daarnaast werkt DCF aan het verbreden van de sociale kring om de familie heen, zodat zij er niet alleen voor blijven staan.

Psychosociale hulp is er ook voor deelnemende gezinnen bij **IMBA** in Zimbabwe en Malawi. Naast handvatten om de inkomsten en voedselzekerheid van hun huishouden te vergroten, krijgen ze begeleiding om op een opbouwende manier met het gedrag van hun kind om te gaan. Tijdens groeps- en individuele sessies komen onderwerpen aan bod zoals familierelaties, rollen en verantwoordelijkheden, financiën en de ontwikkeling van jonge kinderen. De ondersteuning van IMBA richt zich zo op alle aspecten van het familieleven.

Al eerder werden de family coaches van de partners van stichting **Tan-kids** genoemd. Zij maken deel uit van het Family Based Child Care programma, dat een mix biedt van financiële, materiële en psychosociale hulp. Het programma sponsort het kind om naar school te kunnen gaan en om maaltijden en medische zorg te krijgen. Tegelijk werkt de family coach aan het versterken van de familie. Ouders en verzorgers krijgen nieuwe kansen om hun inkomen te verbeteren via workshops, businessstraining en een kleine lening. De family coach stimuleert ook de hulp van buurtbewoners. Daardoor krijgen alleenstaande (groot) ouders het voor elkaar om bijvoorbeeld dakplaten op hun woning te plaatsen of een waterkraan aan te leggen. Tijdens ouderbijeenkomsten vinden ouders steun bij elkaar, bijvoorbeeld door het bespreken van opvoedingsvragen en door elkaar te helpen met het invullen van een ziektekostenaanvraag.

Ook stichting **Niketan** zet in op psychosociale hulp in Bangladesh. De stichting zorgt dat kinderen en jongeren met een complexe handicap speciaal onderwijs krijgen. Ouders kunnen hun zorgen delen met de leerkrachten op de school. De leerkrachten luisteren naar de ouders en

geven hen advies om hun kind thuis beter te kunnen helpen. Sommige gezinnen krijgen hulp van een student die als vrijwilliger betrokken is bij het gezin. De vrijwilliger onderneemt sociale activiteiten met het kind. Denk aan een kopje thee drinken in plaatselijk café, een stukje wandelen en spelen met buurtgenootjes. De kinderen leren hier veel van: iemand groeten, dankjewel zeggen en een gesprekje starten met een buurkind. Buurtgenoten staan positiever ten opzichte van deze kinderen doordat ze hen vaker zien. Ze merken dat deze kinderen veel 'gewoner' zijn dan ze dachten. Ook zien ze dat de student niet 'besmet' is geraakt door het contact met het kind met een handicap – een gedachte die nog regelmatig voorkomt in nieuwe gebieden waar zij gaan werken.

Dagopvang en naschoolse opvang

Praktische steun aan gezinnen kan ook de vorm hebben van dagopvang of naschoolse opvang voor kinderen en jongeren. Dit kan de druk op ouders en verzorgers enorm verlichten. Dat geldt in het bijzonder voor ouders die er alleen voorstaan, of gezinnen waar meerdere problemen tegelijk spelen. Ook voor gezinnen met kinderen met een beperking is opvang van groot belang. Stichting **SOFT tulip** traint paramedici, pedagogen en sociaal werkers in revalidatiecentrum Dzherelo in Oekraïne. Hierdoor kunnen zij hulp op maat van hoog niveau aanbieden aan de kinderen en jongeren met verstandelijke en lichamelijke beperkingen. Daarnaast bieden ze de ouders ondersteuning bij de opvoeding van hun kind. Dankzij de diensten van Dzherelo kunnen de ouders voor hun gehandicapte kind blijven zorgen en worden de kinderen niet afgestaan aan een kinderkuis.

Voor moeders die alleen staan in de zorg voor hun kinderen is er in Oeganda het babysitter center van **Stichting Mama and Me**. Moeders uit dit project vangen hier kinderen op van nul tot vijf jaar en krijgen zo een inkomen. De andere moeders hebben de handen vrij om elders aan

het werk te gaan. Vanaf zes jaar kunnen kinderen met een Mama and Me sponsorship naar school. Het centrum organiseert in het weekend activiteiten voor hen. De moeders hebben ook samen een spaarfonds opgezet. Wie wil legt geld in en kan een verzoek doen voor een lening. Zo lenen sommige moeders geld om naar school te gaan en anderen om een kleine onderneming op te zetten. De moeders beslissen samen wie welke lening krijgt en hoe snel de lening terugbetaald moet worden.

Kinderen die in het bijzonder baat kunnen hebben bij dagopvang, zijn straatkinderen. Dit zijn niet per definitie kinderen zonder huis of familie, maar kinderen die leven zonder bescherming en toezicht van volwassenen. Ze brengen hun dagen op straat door, moeten voor hun eigen eten zorgen, verdienen geld met bedelen, schoenen poetsen of auto's wassen en gaan vaak niet naar school. Soms worden ze door hun ouders de straat op gestuurd om te bedelen of te werken en moeten ze het geld aan het eind van de dag weer afgeven.

Voor veel straatkinderen is de stap naar een opvanghuis of gezin te groot: ze zijn gewend aan vrijheid en hebben moeite om regels te accepteren. Dagopvang kan een brug slaan tussen het leven op straat en de terugkeer naar een 'normaal' bestaan. **BOSCO Bangalore** in India, de lokale partner van stichting Raja, biedt bijvoorbeeld dagopvang, sport, spel en tal van creatieve activiteiten. Zo ontdekken kinderen hun talenten en bouwen sociaal werkers en de kinderen een band op. Goed getrainde maatschappelijk werkers begeleiden de kinderen en weten hoe ze met trauma en andere grote problemen van de kinderen moeten omgaan. Ze proberen er stap voor stap achter te komen waar deze kinderen vandaan komen, wat hun thuissituatie is en hoe het contact met hun familie hersteld kan worden.

Soms is hulp aan straatkinderen gericht op het leren om op eigen benen te staan. Zo heeft het **Street Children Project** in Kumasi in Ghana,

dat ondersteund wordt door de Nederlandse stichting Adamfo Ghana, een trainingscentrum opgezet voor tienermeisjes die op straat leven. Ze krijgen een beroepstraining tot kledingmaker of kapster en leren lezen, rekenen en omgaan met geld. Met maatschappelijk werkers voeren ze gesprekken die gericht zijn op het opbouwen van zelfvertrouwen en eigen keuzes maken.

Checklist: Gezinnen helpen

1. Wie zijn de risicogezinnen in het gebied waar jouw stichting actief is? Heeft de lokale overheid of een andere organisatie hier al een overzicht van?
2. Welke problemen ervaren de gezinnen en aan welke ondersteuning hebben ze behoefte?
3. Wat doen de (lokale) overheid en andere organisaties voor hen? Denk bijvoorbeeld aan begeleiding bij de opvoeding, scholing en inkomsten genererende activiteiten.
4. Wat kan jouw (partner)organisatie voor deze gezinnen betekenen?
5. Met wie kun je samenwerken? Denk aan kinderbescherming, lokale overheden, politie, scholen en gezondheidsorganisaties, maar ook aan lokale leiders en vrijwilligers.

4. Op zoek naar nieuwe ouders

“Ik open mijn huis en mijn hart voor een kind zonder familie, want ik wil niet dat een kind in een tehuis opgroeit.”

• Pleegouder van Give a Child a Family in Zuid-Afrika²⁹

Soms is opvang binnen het eigen gezin (tijdelijk) niet mogelijk of wenselijk. Dan is het zaak om op zoek te gaan naar een pleeggezin voor het kind. In de praktijk is er geen helder onderscheid tussen formele pleegzorg en informele opvang door familieleden. In deze gids bedoelen we met pleegzorg de opvang in andere families dan het eigen gezin. Dat kunnen grootouders of tantes zijn, gezinnen in de buurt of formele pleeggezinnen. Ook de opvang in kleinschalige gezinshuizen scharen we onder de noemer pleegzorg. In gezinshuizen bieden vaste ‘gezinsouders’ een thuis aan een kleine groep kinderen, met wie ze als een gezin samenleven.

In een pleeggezin of gezinshuis ervaren kinderen een normaal gezinsleven en krijgen ze individuele aandacht. Ze hebben het gevoel ergens bij te horen en kunnen zich langdurig aan familieleden hechten. Een langlopende studie in Roemenië wees uit dat jonge kinderen uit kinderk huizen in Roemenië enorme vooruitgang boekten wanneer ze in een pleeggezin werden geplaatst. Hun cognitieve en emotionele ontwikkeling verbeterde, terwijl kinderen die in een tehuis bleven wonen juist verder achterop raakten.³⁰

Het matchen van pleegouders en kinderen

Een goede ‘match’ tussen pleegouder en pleegkind is cruciaal voor het slagen van een plaatsing in een pleeggezin. De screening van pleegouders is een eerste vereiste. Pleegzorg door – bereidwillige – familieleden verdient de voorkeur boven opvang in ‘vreemde’ gezinnen.

Wonen bij familie versterkt het gevoel van identiteit.³¹ De slagingskansen wordt groter wanneer kind en pleeggezin goed aan elkaar kunnen wennen: een aantal keer kennismaken, een keer logeren, gevolgd door een proeftijd van een of enkele maanden. Het kan helpen wanneer de pleegouders uit dezelfde buurt komen, dezelfde religie aanhangen en tot dezelfde etnische groep horen: dat geeft herkenning en continuïteit. Goede begeleiding van ouders én kinderen is cruciaal, ook in de maanden en jaren na de plaatsing. Ten slotte is het raadzaam om de plaatsing in een pleeggezin te formaliseren, bijvoorbeeld door de ouders een contract te laten tekenen of ze formeel te registreren als pleegouders.

Kinderen in pleeggezinnen worden doorgaans liefdevol verzorgd. Maar de plaatsing in pleeggezinnen is niet zonder risico's. Sommige pleegkinderen worden minder goed behandeld dan de eigen kinderen. De kans op discriminatie, verwaarlozing, misbruik en uitbuiting is groter dan wanneer ze bij hun eigen ouders wonen.

Dat is voor sommigen een reden om te waarschuwen voor opvang in pleeggezinnen. Maar daarbij moet worden bedacht dat het risico bij opvang in tehuizen nog groter is: volgens sommige onderzoeken is het geweld in instituten zes keer hoger dan geweld in pleeggezinnen.³²

Pleeggezinnen vinden

Pleeggezinnen vinden is arbeidsintensief. Het begint, net als bij zorg aan gezinnen, bij goede lokale organisaties met professioneel getrainde sociaal werkers die maatwerk leveren.

Vrijwel altijd blijkt het mogelijk om pleegouders te vinden binnen de 'extended family' – de grootfamilie – en het eigen netwerk. Ook wanneer de (zieke) ouders zelf denken dat er echt niemand is. Dat bleek bijvoorbeeld uit een project voor moeders met hiv in een sloppenwijk in Nairobi. De helft van hen dacht in eerste instantie dat niemand in de familie voor hun kind zou kunnen zorgen als zij ziek zou worden. Een sociaal werkster legde zich daar niet bij neer en ging op zoek naar

familieleden met wie de moeder het contact was kwijtgeraakt. In bijna alle gevallen vond ze iemand die voor het kind wilde zorgen, zonder dat daar geld of materiële hulp tegenover stond.³³

Als een pleeggezin niet te vinden is binnen de 'extended family', wordt de cirkel om te zoeken groter. Dat brengt bijvoorbeeld Stichting **Arise and Shine** in Oeganda in praktijk. De stichting heeft een

Baby Care Home, een tijdelijke noodopvang voor baby's en heel jonge kinderen. Ze verloren bijvoorbeeld hun moeder tijdens de geboorte of ze zijn door de overheid uit huis geplaatst. De stichting doet er alles aan om te onderzoeken of deze kinderen bij andere familieleden kunnen opgroeien. In 2018 startte de stichting met het opzetten van pleegzorg voor kinderen voor wie niemand anders kan of wil zorgen. Er is een strenge selectie voor aanstaande pleegouders, die daarna een intensieve training krijgen. Er zijn een aantal kennismakingsbezoeken voordat kinderen in een pleeggezin worden geplaatst. Ook na plaatsing blijft Arise and Shine de gezinnen begeleiden. De stichting zorgt bovendien dat het contact met de biologische ouders en familieleden blijft bestaan, met als doel dat de kinderen in de loop van de tijd alsnog terug kunnen keren naar hun familie.

Bij het zoeken van pleegouders gaat ook **Give A Child A Family** (GCF) in Zuid-Afrika niet over een nacht ijs. GCF, dat steun krijgt van de gelijknamige 'vriendenstichting' in Nederland, werft, screent en traint jaarlijks ongeveer 25 nieuwe pleeggezinnen. De families worden gevonden via kerken en vrouwengroepen in de gemeenschap. Gezinnen ondergaan een streng beoordelingsproces: medewerkers van GCF gaan minstens zeven keer op bezoek. Ze interviewen burens en andere leden van de gemeenschap en vragen een politieverklaring. Families die de selectie doorstaan, krijgen een vijfdaagse pleegzorgtraining. Pas dan mogen ze een kind in huis opnemen.³⁴

In verschillende landen, zoals in Kenia en Zuid-Afrika, wordt ook gewerkt aan crisispleegzorg: pleeggezinnen waarin kinderen 24 uur per dag terecht kunnen als het thuis te onveilig voor hen is. Daarmee wordt voorkomen dat een kind, ook al is het maar voor korte tijd, in een opvanghuis terecht komt. Dit vraagt een zorgvuldige voorbereiding van zowel pleegouders, politie, rechtbank en kinderbescherming, maar proefprojecten van **Give a Child a Family** en de **Stahili Foundation** laten zien dat het in praktijk goed kan.

Pleegouders begeleiden

Pleegouder zijn is niet gemakkelijk. Pleegouders moeten het kind leren kennen, inspelen op zijn of haar behoeften en het een plek geven in het eigen gezin. De begeleiding begint vaak al voor de plaatsing en gaat daarna nog maanden of jaren door. Een lokale partnerorganisatie van **Adamfo Ghana** werkt bijvoorbeeld met kennismakingsbezoeken en een proeftijd. De organisatie maakt duidelijke afspraken met het pleeggezin over de zorg voor het kind en legt deze vast in een contract. Na de plaatsing vinden er regelmatig follow-up bezoeken plaats om te kijken hoe het gaat.

Datzelfde doet **Give a Child a Family** in Zuid-Afrika. Pleegouders leren er bijvoorbeeld over hoe je omgaat met getraumatiseerde kinderen. Beide organisaties helpen de pleeggezinnen om hun inkomen te verbeteren. Ze krijgen kippen of leren over het verbouwen van groenten om in hun levensonderhoud te voorzien.

Pleegzorg formaliseren

Het formaliseren van pleegzorg en het betrekken van de omgeving verkleint de kans op misbruik en verwaarlozing in pleeggezinnen.

Het formaliseren van pleegzorg is in veel landen een wettelijke verplichting: een hulporganisatie is niet zomaar bevoegd om een kind in een ander gezin te plaatsen. In India moet je bijvoorbeeld een verklaring hebben van de Child Welfare Committee. Dat gebeurt op basis van een huisonderzoek van de reclasseringsambtenaar. Kinderen ouder dan zeven jaar moeten daarbij worden gehoord. In Bosnië-Herzegovina besluit de kinderrechter over ontzetting uit de ouderlijke macht en plaatsing in een pleeggezin. Met zo'n formeel besluit wordt ook geregeld wat de bevoegdheden van de pleegouders zijn, zoals toestemming geven voor een operatie in het ziekenhuis en inschrijving op een school.

Checklist: Pleegouders vinden en begeleiden

1. Bij wie wil het kind zelf het liefste wonen?
2. Welke familieleden of gezinnen in de omgeving zouden voor het kind willen zorgen?
3. Is het gezin geschikt? Wat zeggen buren, dorpsgenoten, leraren, ambtenaren en de politie?
4. Heeft het gezin materiële of sociaal-emotionele ondersteuning nodig? Kan jouw (partner)organisatie die bieden?
5. Wat moet er wettelijk worden geregeld om de pleegouders het gezag over het kind te geven?
6. Op welke manier kan jouw (partner)organisatie het pleeggezin ondersteunen nadat het kind hier is geplaatst?

5. Kinderhuis: alleen een tijdelijke noodoplossing

“De desastreuze gevolgen van tehuisopvoeding zijn na meer dan 300 studies in de afgelopen 65 jaar onder ruim 100.000 kinderen in meer dan 60 landen overduidelijk. We vonden gigantische achterstanden in fysieke groei, cognitieve ontwikkeling en de ontwikkeling van gehechtheid. We lieten zien dat dat niet ligt aan achterstanden die kinderen al bij aankomst in het tehuis zouden hebben gehad. De transitie naar een gezinsomgeving blijkt een van de meest effectieve interventies die we in de pedagogiek, psychologie of psychiatrie aantreffen, met indrukwekkende vooruitgang in lichamelijke, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling.”

• **Professor Van IJendoorn en professor Bakermans-Kranenburg, Hoogleraren pedagogiek³⁵**

“Ik vond het helemaal niet leuk in het weeshuis. Ik ben heel blij om weer thuis te zijn en mijn ouders te zien. Nu kan ik weer met mijn broers en zussen zijn.”

• **Sophea, groeide op in een kinderkuis in Cambodja³⁶**

Soms is plaatsing in kleinschalige opvang tijdelijk nodig. Bijvoorbeeld wanneer het kind wordt mishandeld en thuis niet veilig is. Of wanneer het zijn ouders kwijt is door een oorlog of een ramp. Ook kinderen die op straat hebben geleefd, kunnen meestal niet van het straatleven direct terug naar de familie of een pleeggezin. Dagopvang of opvang in een shelter is voor hen vaak een eerste stap.

Belangrijk is dat deze opvang tijdelijk is, in een groep maximaal zes kinderen, met goed opgeleide betaalde verzorgers en een hoge verzorger-kind ratio. Er moet voldoende persoonlijke aandacht en een individueel hulplan zijn voor ieder kind, waarin ook geluisterd wordt

naar het kind zelf.

Het doel van een dergelijke plaatsing moet zijn om actief bij te dragen aan de re-integratie van het kind in het gezin of, waar dat niet mogelijk of niet in het belang van het kind is, in een veilige en stabiele alternatieve, familiale zorgsetting. Bijvoorbeeld bij een familie, een pleegfamilie, een adoptiegezin of door begeleid zelfstandig wonen.

De opvang dient er ook alles aan te doen om de banden met de familie of de gemeenschap te onderhouden en te herstellen. Het beschouwt de plaatsing als een laatste redmiddel: het uiteindelijke doel is om het kind op te laten groeien in een gezinssituatie, niet om het permanent in het tehuis te laten wonen.³⁷

Kinderhuizen verminderen: de moeizame praktijk

De praktijk staat echter ver van dit ideaal. Veel overheden in ontwikkelingslanden willen het aantal plaatsen in kinderkampen verminderen en opvang in gezinnen stimuleren. De wetgeving daarvoor is vaak prima op orde, maar de uitvoering hapert nogal eens. Het gevolg is dat veel kinderkampen hardnekkig blijven bestaan, of dat er zelfs nieuwe kinderkampen worden opgezet.

Dat laatste gebeurt vaak met steun van buitenlandse donoren. Zo opende een buitenlandse organisatie in Roemenië een mooi kinderkamp langs een doorgaande weg. Iedereen kon het zien liggen en het had een luxe uitstraling. Het tehuis trok een groot aantal nieuwe 'weeskinderen', waardoor het officiële overheidsbeleid werd gefrustreerd. Ook in Kenia zien we dat anno 2021 nog steeds gebeuren: er worden kinderkampen of een kinderdorp gebouwd, zonder toestemming van de overheid en niet in lijn met het beleid van de overheid.

Veel kinderkampen bieden geen kortdurende noodoplossing, maar zijn een permanente woonomgeving. Onderzoek in 33 Rwandese weeskampen in 1994 liet zien dat 30% van de kinderen er meer dan tien jaar woonde. Een onderzoek in Malawi wees uit dat voor ruim 90% van

de kinderen in 'weeshuizen' geen enkel plan was. In weerwil van het Malawiaanse overheidsbeleid om instituten te verminderen, was de helft van de tehuizen juist actief op zoek naar kinderen, via het eigen personeel of onderwijzers.³⁸ Andere onderzoekers concludeerden dat de helft van de 'weeskinderen' in Zambia teruggeplaatst zou kunnen worden in de familie, mits er voldoende geld zou zijn voor de reorganisatie van de 'weeshuizen'.³⁹

In de laatste jaren zien we echter ook positieve ontwikkelingen. In Moldavië verminderde het aantal tehuizen met 86% tussen 2007 en 2016.

Rwanda plaatste 70% van de kinderen die in tehuizen woonden

tussen 2012 en 2016 in hun biologische familie of een pleeggezin. Ook van Ghana, Ethiopië en Rusland is het bekend dat er de afgelopen jaren tehuizen werden gesloten en kinderen werden teruggeplaatst in gezinnen.⁴⁰

Geen nieuwe kindertehuizen bouwen

Initiatiefnemers met kleinschalige projecten kunnen veel doen om de alternatieve zorg voor kinderen te verbeteren.

Om te beginnen door geen nieuw kindertehuis te bouwen - ook niet wanneer een lokale gemeenschap er om vraagt. Dat lijkt tegen-intuïtief: een belangrijk vertrekpunt is immers dat projecten moeten aansluiten bij de wens van de lokale bevolking. En vaak leeft er in de lokale gemeenschap een sterke overtuiging dat kinderen zonder ouders of kinderen uit straatarme gezinnen beter af zijn in een kindertehuis. Wie echter doorvraagt, zal merken dat armoede in gezinnen het werkelijke knelpunt is. Wanneer je samen alternatieven bespreekt, dan zullen de meeste mensen onderschrijven dat het beter is om gezinnen te helpen, dan om kinderen weg te halen bij hun familie.

Voor een aantal particuliere initiatieven is dit echter een gepasseerd station: ze hebben al een kindertehuis gebouwd, of ze doneren aan een bestaand kindertehuis. Vaak is er een langdurige band en rekent het tehuis op de donaties uit Nederland. Plotseling stopzetten van de steun is geen optie, het zou de kinderen alleen maar schade berokkenen. Zo'n particulier initiatief kan een aantal routes volgen. De eerste is het kindertehuis helpen om zoveel mogelijk kinderen te herenigen met hun familie of in een pleeggezin te plaatsen. Soms betekent dit de sluiting van het kindertehuis. Een tweede optie is om het kindertehuis om te vormen tot een gezinshuis met pleegouders, voor kinderen die echt niet meer naar hun familie terug kunnen. Een derde plan is om het kindertehuis om te buigen naar een centrum dat dagopvang en ondersteuning biedt aan gezinnen met problemen uit de buurt. Welke route ook wordt gekozen,

het kan alleen slagen als de lokale samenwerkingspartner er helemaal achter staat.

Inzicht en motivatie

Zo'n ommekeer maakten Basil en Monica Woodhouse van **Give a Child a Family** (GCF). Ze bouwden een weeshuis in KwaZulu-Natal, Zuid-Afrika, waar ze tientallen kinderen opvingen. Langzamerhand groeide bij hen het besef dat ze de kinderen in het weeshuis onvoldoende individuele aandacht konden geven. Ze namen zelf het initiatief om de kinderen weer te herenigen met hun familie of een pleeggezin voor hen te zoeken. Het opvanghuis in Margate, waarmee GCF ooit begon, biedt nu alleen nog tijdelijk onderdak aan thuisloze kinderen.

Ook **BOSCO** in het Indiase Bangalore keek met nieuwe ogen naar zijn bestaande project. De organisatie vangt al decennialang straatkinderen op in shelter homes. De kinderen die niet terug naar de familie kunnen, bleven daar tot ze volwassen zijn. Een ervaring met een voormalig straatkind opende BOSCO echter de ogen. De jongen had jarenlang in het shelter home gewoond, trouwde en werd vader van vier kinderen. Plotseling overleed zijn vrouw. De vader voelde niet de noodzaak om zijn kinderen bij zich te houden en bracht ze naar instituten. BOSCO realiseerde zich dat de vader niet voor zijn kinderen zou kunnen zorgen, ook al hield hij van ze: in het tehuis had hij niet geleerd om affectie te geven. De organisatie zag in dat tehuizen, zoals eigen shelter homes, kinderen niet de individuele aandacht konden geven die ze nodig hadden. BOSCO plaatst inmiddels met succes (ex-)straatkinderen in pleeggezinnen en in groepspleegzorg.⁴¹

Terug naar de familie

Zorg voor kinderen in tehuizen betekent, waar mogelijk, de hereniging met de familie of het vinden van een pleeggezin. In het overgrote deel van de gevallen is een van beide ouders nog in leven en weet het

tehuis waar die woont. Soms is het opsporen van de ouders echter een hele klus. Ervaringen van organisaties die werken met straatkinderen of weggelopen kinderen laten dat zien. **BOSCO** beschrijft hoe medewerkers van een opvanghuis hemel en aarde bewogen om de ouders van een weggelopen jongetje op te sporen. De ouders waren voddenrapers die doorlopend van de ene plek naar de andere verhuisden. Het team werd naar vele adressen doorverwezen voor ze het echtpaar uiteindelijk vond.

Soms zet de organisatie advertenties in kranten en vertoont ze foto's in bioscopen. Inmiddels heeft BOSCO ook een systeem waarin ze, met de politie, signalementen van vermiste kinderen koppelen aan die van gevonden kinderen. Wanneer de ouders zijn gevonden, dan legt een sociaal werker van BOSCO contact met de familie. Hij of zij onderzoekt waarom het kind niet meer thuis woont en welke steun de familie nodig heeft om weer zelf voor het kind te zorgen. Soms is de weg naar huis niet eenvoudig. Bijvoorbeeld wanneer het kind is weggelopen vanwege problemen thuis of wanneer het is verhandeld. Meerdere ontmoetingen zijn vaak nodig voordat het kind naar huis kan gaan. In alle gevallen is nazorg cruciaal, om te voorkomen dat het kind opnieuw wordt verhandeld, wegloopt of wordt weggebracht.

Ook voor stichting **Macheo** is het herenigen van kinderen en ouders een hele opgave. De stichting vangt in Kenia onder andere baby's op die te vondeling zijn gelegd. De zoektocht naar de ouders van vondelingen is soms een intensief proces. Soms betekent het letterlijk van deur tot deur gaan en vragen of mensen een vrouw kennen die zwanger was en die ze nu niet met een baby zien. Soms krijgt de moeder spijt en meldt ze zichzelf bij de overheid, soms gaan familieleden op zoek.

Het herenigen van moeder en kind is een intensief traject. Specialisten van Macheo werken hierbij samen met maatschappelijk werkers, overheidsinstellingen, ziekenhuizen, politie en rechtbanken. Soms kun-

nen ze moeders en families economisch versterken, zodat ze goed voor het kind kunnen zorgen.

Kinderhuis transformeren

Bij het omvormen van een kinderkuis komt heel wat kijken: er is mogelijk een flinke verbouwing nodig, het financiële plaatje verandert en donateurs moeten 'mee' willen in de vernieuwing. Maar het grootste obstakel is het personeel. Voor het terugplaatsen van kinderen in gezinnen is een ander soort expertise nodig dan voor het runnen van een kinderkuis: geen verzorgers, koks en schoonmakers, maar sociaal werkers. Ook een kleinschalig gezinshuis of dagopvang vraagt een ander soort medewerkers dan een kinderkuis: geen leidsters, maar gezinsouders of pedagogisch medewerkers. Verzorgers in een kinderkuis zijn niet automatisch geschikt voor zo'n nieuwe rol. In een aantal gevallen lukt het om het bestaande personeel om of bij te scholen.

Het **Children's Education Centre** in Namibië, gesteund door de Nederlandse stichting SOJA, besloot eerst om geen nieuwe kinderen meer op te nemen. Vervolgens keek de directrice samen met een maatschappelijk werkster van de overheid welke kinderen terug naar huis konden. Ze stelde een steunpakket voor de gezinnen op. Twee verzorgsters uit het huis waren bereid om kinderen op te nemen die niet terug konden naar hun eigen familie. Een van de verzorgsters woonde intern in het kinderkuis. Voor haar werd een huis gehuurd en ingericht als een gezinshuis. De kinderen waren blij dat ze gewoon in een gezin konden wonen, in een woonwijk. Daarnaast nam de organisatie een professionele sociaal werker aan die de gezinnen begeleidt, contact heeft met de scholen en traumabegeleiding regelt. Deze traumabegeleiding blijkt hard nodig voor de kinderen en hun gezinnen. De jongeren bleken bijna allemaal trauma's te hebben, bijvoorbeeld onverwerkt verlies van hun ouders en mishandeling en geweld voordat ze in het tehuis kwamen. Als gevolg daarvan kampen ze met gedragsproblemen, agressie,

alcohol- en drugsgebruik en vooral depressie. Momenteel werkt de sociaal werker aan het opzetten van een inkomen genererend project. Daardoor blijven de vaak alleenstaande ouders of oma's en tantes niet afhankelijk van financiële steun. De stichting heeft ervaren hoe belangrijk het is om voor dit werk een geschoold sociaal werker te hebben: gezinnen ondersteunen bleek echt iets anders dan een kindertehuis runnen.

Checklist: Van kindertehuis naar gezinszorg

1. Is het kindertehuis gemotiveerd om te zoeken naar alternatieve vormen van opvang voor de kinderen?
2. Wat zijn de gevolgen voor het personeel, de toeleveranciers en de gebouwen?
3. Wat zijn de financiële gevolgen?
4. Kan het tehuis een rol vervullen als gezinshuis, shelter, inloophuis of dagopvang voor kinderen?
5. Heeft het personeel de juiste houding en deskundigheid, of kan het worden bijgeschoold?

6. Op eigen benen

“Het tehuis verlaten was één van de moeilijkste momenten van mijn leven. Er werd ons verteld: ‘Je bent oud’. Ik herinner me dat we een enveloppe met \$100 kregen en dat ze zeiden: ‘Je moet een huis vinden en je moet gaan ontdekken hoe je door wilt gaan met je leven buiten het tehuis.’ Ik had het geluk dat ik een vriend had die me kon helpen met het vinden van een huis en het aanpassen aan het leven buiten. Leeftijdsgenoten uit het tehuis hadden moeite om hun leven op te pakken en grepen naar drugs of gingen in de prostitutie en criminaliteit.”

• Stephen, ex-tehuiskind in Kenia⁴²

Veel jongeren verlaten het instituut wanneer ze achttien jaar worden. Op die leeftijd worden ze geacht op eigen benen te kunnen staan en het te redden zonder hulp. Voor jongeren die een groot deel van hun leven in een instituut hebben gewoond, ook wel zorgverlaters genoemd, is het verlaten van de instelling vaak een nachtmerrie. Tijdens een conferentie in 2020 bespraken 2300 zorgverlaters en professionals uit meer dan 80 landen de gevolgen van het leven in een instelling. De meerderheid van de zorgverlaters heeft moeite met de overgang naar een zelfstandig leven. De jongeren maken geen onderdeel uit van een familie of een gemeenschap die hen kan helpen een zelfstandig leven op te bouwen en waar ze op terug kunnen vallen. Ze staan vaak alleen voor de uitdagingen die dit met zich meebrengt.

Daarnaast ontwikkelen jongeren in een instituut weinig eigen verantwoordelijkheid. Ze hebben gebrek aan levensvaardigheden, missen vaak enkele jaren onderwijs en maken daardoor alleen kans op een baan die weinig vaardigheden vereist. Dit zorgt ervoor dat veel van deze jongeren weinig hoop en dromen hebben voor hun toekomst.

Daar komt bij dat de omgeving deze jongeren vaak niet accepteert: opgroeien in een tehuis geeft hen een stigma. Dit alles leidt tot een onstabiel begin van het volwassen leven en veel mentale stress. Zorgverlaters komen dan ook vaak op straat terecht, ze gaan alcohol en drugs gebruiken, zijn werkloos, of worden aangetrokken door het criminele circuit, waarna sommige jongeren zelfs geen andere optie zien dan een poging tot suïcide.⁴³

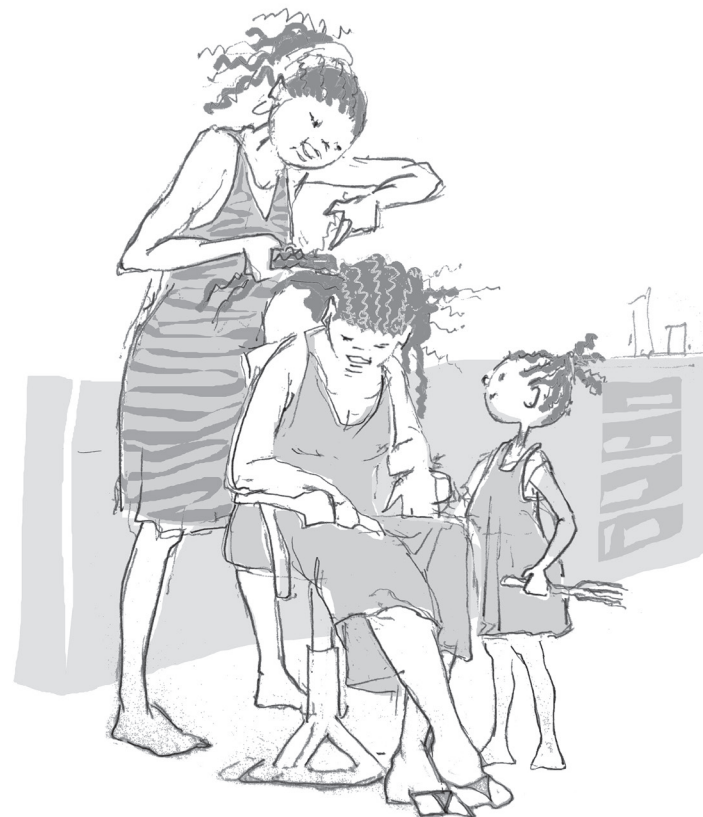
Soepele overgang

Zorg voor kinderen mag niet ineens ophouden wanneer ze een tehuis of pleeggezin verlaten. Het instituut of pleeggezin moet jongeren voldoende bagage geven om als zelfstandige volwassene te functioneren. De overgang van tehuis naar zelfstandigheid mag bovendien niet te abrupt zijn. **SOS Kinderdorpen** in Ghana probeert het vertrek uit het tehuis te versoepelen via een tussenstap. Het richtte speciale jeugdhuizen op in de buurt, waar een groep jongeren samenwoont onder supervisie van een groepsleider. Zo leren ze op een veilige manier om op eigen benen te staan.

Jongeren die op zichzelf gaan wonen, hebben vaak een tijd lang praktische en financiële ondersteuning nodig. Onderzoek onder zorgverlaters in Kenia wees bijvoorbeeld uit dat veel jongeren wel een beurs krijgen, maar geen toelage om het levensonderhoud te betalen. Ze moeten naast hun studie zelf aan geld voor eten en kamerhuur zien te komen en houden dat vaak niet lang vol.⁴⁴

Het **Aman Fund** in Jordanië pakt het anders aan. Deze organisatie verstrekt beurzen aan 'zorgverlaters' vanuit instituten en pleeggezinnen voor vervol- en vakopleidingen. De deelnemers krijgen voldoende geld voor hun levensonderhoud, tot ze een baan hebben gevonden.

In Kenia heeft de **Stahili Foundation** een programma 'Leaping Gaps' speciaal voor zorgverlaters. Zij kunnen steun krijgen om onderwijs en trainingen te volgen en krijgen begeleiding van jongeren die zelf

een deel van hun jeugd in tehuizen zijn opgegroeid. Het doel van het programma is de overgang naar een zelfstandig leven soepel te laten verlopen voor jongvolwassenen die geen goed familienetwerk hebben om op terug te vallen. Zij krijgen ook workshops rondom persoonlijke ontwikkeling, carrièreplanning en het opbouwen van een zelfstandig leven.

Ook voor kinderen die in gezinnen opgroeien is het soms moeilijk om zorg, via bijvoorbeeld een dagopvang, te verlaten. Dit geldt in het bijzonder voor kinderen met een handicap. Het dag- en revalidatiecentrum **Path of Life** in Uzhgorod, Oekraïne, heeft daarom een trainingscentrum voor begeleid wonen voor 18- tot en met 25-jarigen met een verstandelijke beperking. Het revalidatiecentrum is een partnerorganisatie van de Nederlandse stichting SOFT tulip. Om de week wonen de jongeren in de woonvoorziening. Onder begeleiding leren zij met elkaar leven, boodschappen doen, koken en de woning onderhouden. Hiermee wennen ouders aan het feit dat hun kind stappen zet op weg naar zelfstandigheid. Ze hoeven bovendien niet langer bang te zijn dat hun kind naar een instelling moet wanneer zij komen te overlijden.

Jongeren helpen elkaar

Jongeren kunnen veel doen om elkaar te helpen. In Kenia richtten jongeren in 2009 de **Kenya Society of Careleavers** op, een zelfhulporganisatie voor jongeren die een groot deel van hun jeugd in instituten hebben doorgebracht. De organisatie ondersteunt jonge mensen die op het punt staan het instituut te verlaten, of net zelfstandig zijn gaan wonen. Ze geven hen trainingen om de overgang naar het leven buiten het instituut te vergemakkelijken en om te gaan met de uitdagingen waar ze voor komen te staan. Denk bijvoorbeeld aan het aangaan van relaties, communicatieve vaardigheden, omgaan met conflicten, maar ook hoe je het beste een baan kunt zoeken en je je financiën op orde houdt. Daarnaast organiseren ze sessies over omgaan met geweld, misbruik en trauma. De organisatie spreekt met overheden, beleidsmakers en jeugdhulpverleningsorganisaties over hoe zij hun beleid en wetgeving kunnen aanpassen, zodat kinderen zonder goede ouderlijke zorg en jonge zorgverlaters betere ondersteuning krijgen en de jongeren hun kansen op een baan vergroten.

Ook de **Stahili Foundation** in Kenia stimuleert ex-tehuisjongeren om

elkaar te helpen. Stahili organiseert en begeleidt steungroepen waarin zorgverlaters ervaringen kunnen uitwisselen en elkaar kunnen helpen met de zaken waar ze tegenaan lopen.

In 2020 is de internationale **Care Leavers Association** opgericht. Zij organiseren bijeenkomsten, delen kennis over zorgverlaters en lobbyen om de situatie van zorgverlaters wereldwijd te verbeteren en hun stem te laten horen. Door hun inzet staan de behoeften en wensen van zorgverlaters meer en meer centraal.

Checklist: Zorgen voor 'zorgverlaters'

1. Bereidt het kindertehuis of opvangcentrum de jongeren goed voor op hun vertrek uit 'de zorg'?
2. Hebben de zorgverlaters genoeg bagage om zichzelf financieel, praktisch en sociaal-emotioneel te redden?
3. Kunnen de jongeren terugvallen op het kindertehuis nadat ze zijn vertrokken? Of kunnen ze terugvallen op familie of een sociaal netwerk?
4. Heeft de zorgverlater nazorg nodig en kan jouw (partner)organisatie die bieden?

7. Vrijwilligerswerk met kinderen

“Vol goede bedoelingen, maar zonder enige relevante opleiding of voorbereiding, vertrok ik naar Nepal. Zes maanden lang wilde ik de kinderen in het weeshuis mijn tijd en liefde geven om zo hun leven een beetje beter te maken. Het feit dat ik zomaar, zonder opleiding en verklaring van goed gedrag bij de kinderen mocht zijn, baart me achteraf zorgen. Hoe meer ik over vrijwilligerswerk in weeshuizen leerde, hoe duidelijker het werd dat het niet goed is voor de kinderen. Ze hebben overduidelijk hechtingsproblemen en mijn verblijf daar heeft eerder averechts gewerkt. Ik ging met de beste intenties naar Nepal, maar heb nooit stilgestaan bij de impact hiervan.”

• Carmen uit Nederland⁴⁵

Het is een wereldwijde trend om vrijwilligerswerk te doen of stage te lopen in het buitenland. Kinderhuizen of opvangprojecten voor straatkinderen zijn daarbij populaire bestemmingen. Het werken in een andere omgeving en het contact met andere culturen geldt als een verrijking van je levenservaring. Om vergelijkbare redenen brengen toeristen tijdens een vakantie in India of Cambodja een bezoek aan een kinderdhuis. De laatste jaren is er echter steeds meer aandacht voor de keerzijde: hoe verrijkend is het voor kinderen in kinderk huizen om telkens wisselende begeleiders en bezoekers over de vloer te hebben?

Kinderen hebben behoefte aan vaste verzorgers waarmee ze een langdurige relatie kunnen opbouwen. In een kinderdhuis met steeds wisselende verzorgers die weinig tijd voor ze hebben, missen kinderen die ervaring. Vrijwilligers die korte tijd blijven, dragen bij aan het voortdurende aangaan en verbreken van relaties. In het gerenommeerde tijdschrift *The Lancet* concludeerden onderzoekers dat vrijwilligerswerk met kinderen in tehuizen een substantieel risico geeft op psychologi-

sche schade en slecht is voor het welzijn van kinderen.⁴⁶

Bezoekers aan een kinderdhuis zien soms de eerste tekenen: kleine kinderen rennen spontaan op hen af en willen hen knuffelen en omhelzen. Dat oogt schattig en vertederend. In feite is het een alarmsignaal: jonge kinderen nemen eerder een afwachtende houding aan tegenover vreemden. Een kind dat onmiddellijk bij elke vreemdeling op schoot kruipt, mist mogelijk de veiligheid en steun van vaste volwassenen om zich heen.

Voluntourism

De laatste jaren groeit de kritiek op het zogenaamde ‘voluntourism’: het combineren van toerisme met vrijwilligerswerk. Het is een snelgroeiende industrie van mensen die aan de slag willen als vrijwilliger en organisaties die deze reizen faciliteren.⁴⁷ Alleen al in Nederland zijn 1.430 tot 1.730 particuliere initiatieven, vijftien reisorganisaties en negentien touroperators actief die gemiddeld zes vrijwilligers per jaar naar kinderk huizen sturen. Deze aantallen zijn waarschijnlijk een onderschatting, mogelijk gaat het om wel 10.000 Nederlanders per jaar.⁴⁸

Vrijwilligersreizen houden instellingen voor kinderen onnodig in stand. Ze kunnen indirect zelfs leiden tot een aanbod van ‘weeskinderen’ – die lang niet altijd wees zijn. Het is belangrijk om te beseffen dat niet alle kinderk huizen goede bedoelingen hebben. Sommige instellingen verdienen aan de zorg voor kinderen, onder meer door giften van vrijwilligers. ‘Weeskinderen’ zijn hun handelswaar en internationaal vrijwilligerstoerisme is onderdeel van dit ‘weeshuisindustriële complex’. Er is zelfs een verband tussen vrijwilligerstoerisme en kinderhandel, waarbij kinderen doelbewust, soms tegen betaling en onder valse voorwendselen, bij ouders weggehaald en naar een tehuis worden gebracht. Daar dienen ze als bron van inkomsten, bijvoorbeeld van toeristen en vrijwilligers.

Westerse vrijwilligers en donateurs dragen met de beste intenties bij aan een onwenselijke toename van het aantal weeshuizen in ontwikkelingslanden. In Cambodja groeide het aantal kindehuizen tussen 2005 en 2015 met 164%, mede door 'weeshuistoerisme' en donaties van Westerlingen.⁴⁹ Een aantal organisaties zet zich dan ook in om vrijwilligerswerk en stages in kindehuizen te ontmoedigen. Zo voert Better Care Network de campagnes #Stopweeshuistoerisme, #Stopweeshuisstages en #WeesWijs. Internationaal werden campagnes als www.loveyougive.org en #helpingnothelping georganiseerd. Ook de ervaringen van Stephen uit Kenia, een ex-tehuiskind, zouden elke 'weeshuistoerist' moeten ontmoedigen: "Je kunt het leven in het tehuis vergelijken met een dierentuin: er kwamen in de weekenden letterlijk mensen naar ons kijken. Buurtgenoten, maar ook donoren, voor wie we dan moesten zingen en dansen. Vervolgens vertrokken ze weer, ons achterlatend met het gevoel dat we een ding waren."⁵⁰

Hoe moet het dan wel?

Het sturen van vrijwilligers naar kindehuizen is in strijd met de internationale richtlijnen voor goede zorg voor kinderen. Het Better Care Network Netherlands raadt dit dan ook af. De praktijk is echter weerbarstig: veel vrijwilligers willen nu eenmaal graag voor korte tijd in een buitenlands kinderproject werken. En veel kindehuizen zijn blij met de extra handen, extra donaties en nieuwe kennis. Hoe kun je als vrijwilliger zorgen dat je een positieve bijdrage levert en de kinderen geen schade toebrengt? Het Better Care Network Netherlands heeft daar richtlijnen voor opgesteld.⁵¹ De richtlijnen zijn bedoeld voor iedereen die een tijd wil werken of stagelopen met kwetsbare kinderen in ontwikkelingslanden. Vrijwilligers kunnen ook online een zelftest te doen, met vragen die ze zichzelf kunnen stellen en die ze aan hun reisorganisatie kunnen voorleggen.⁵²

Het belangrijkste criterium is dat vrijwilligerswerk niet mag plaatsvinden in een kindertehuis, of andere vorm van zorg waar kinderen permanent verblijven. Je draagt anders bij aan het in stand houden van een vorm van zorg die schadelijk is voor kinderen.

Een tweede criterium is dat je voldoende kennis en werkervaring moet hebben om met kwetsbare, vaak ook getraumatiseerde, kinderen te werken. Bijvoorbeeld als maatschappelijk werker, psycholoog, pedagoog, leraar of jongerenwerker. Ook voldoende levenservaring hoort daarbij, om goed te kunnen reageren op moeilijke verhalen over bijvoorbeeld mishandeling en misbruik.

Ook heel belangrijk is dat het project rekening houdt met de hechting van kinderen. Kinderen hechten zich aan hun ouders of verzorgers en hebben behoefte aan vaste mensen om zich heen. Vanuit die veilige omgeving ontdekken ze de wereld. Projecten moeten vrijwilligers bewust maken over hoe om te gaan met de kinderen, zonder dat ze zich aan jou gaan hechten. Goede projecten stimuleren de band tussen kinderen en hun ouders en verzorgers en zijn gericht op kinderen die gewoon thuis wonen.

Op www.stopweeshuistoerisme.nl en www.weeswijs.nu vind je een uitwerking van de tien belangrijkste voorwaarden voor een projecten die daadwerkelijk ten goede komen aan de lokale bevolking.

Checklist: Vrijwilligers uitzenden naar kinderprojecten

1. Richt het project zich op de gemeenschap of op kinderen die nog thuis wonen?
2. Wordt er rekening gehouden met de hechting van kinderen?
3. Gaan de belangen en behoeften van de lokale bevolking voor de belangen en behoeften van de vrijwilligers?
4. Heeft de vrijwilliger kennis of ervaring die aansluit op de vraag van het lokale project?
5. Is de organisatie financieel transparant?
6. Heeft de organisatie een kindbeschermingsbeleid?
7. Is er een klachtenregeling voor zowel de organisatie als de vrijwilliger?
8. Is er een uitgebreide voorbereidende training?
9. Is er goede begeleiding ter plaatse?

8. Bestendige projecten

“KidsCare zet zich in om een bestendig project te zijn voor kinderen met een handicap in Kenia. Vanaf de start hebben we contact gehad met de verschillende overheden. In het begin speelde vooral de Children’s Officer een belangrijke rol. Hij gaf vele adviezen en hielp met het selecteren van de juiste pilotdorpen en -gezinnen. Nu zijn we ook in contact met de hoogste functionarissen van de provincie. Hun ambtenaren geven bijvoorbeeld trainingen over landbouw, bijenteelt en het runnen van een bedrijf. Daarnaast geeft de adviseur speciaal onderwijs ons advies bij het vinden van geschikte trainers en het registreren van onze Special School Units voor kinderen met een handicap. De overheid stelt deze diensten allemaal, zonder kosten en in goed overleg, aan KidsCare beschikbaar.”

• KidsCare Kenia⁵³

Een project voor kinderen zonder ‘thuis’ mag geen eendagsvlieg zijn: zorg aan gezinnen, families, pleegouders en noodopvang is er voor jaren. Een aantal factoren vergroot de duurzaamheid. Zo moet het project worden gedragen door een lokale partner die de regie in handen heeft. Nederlandse stichtingen, donateurs en vrijwilligers kunnen een ondersteunende rol bieden: meedenken, meehelpen en fondsen werven, maar ze moeten niet achter het stuurwiel zitten. Een tweede factor die bepalend is voor succes, is goede samenwerking met relevante personen en partijen, zoals de overheid. En een derde factor is financiering: de lokale organisatie en donateurs hebben nagedacht over de inkomsten op lange termijn. We bespreken achtereenvolgens de thema’s ‘samenwerking’ en ‘financiële duurzaamheid’.

Samenwerken: cirkels rond het kind

Zorgen voor kinderen zonder thuis is maatwerk. Geen enkele lokale organisatie kan dat in zijn eentje organiseren. De organisaties die genoemd worden in deze gids werken zonder uitzondering samen met andere partijen. Een kapstok bij het betrekken van anderen is om te denken in cirkels rondom het kind. De eerste cirkel is het kind zelf en zijn directe familie. In deze kring horen de ouders, wanneer die nog leven, broers en zussen, grootouders, en ooms en tantes. De tweede cirkel wordt gevormd door mensen in de nabije omgeving. Bijvoorbeeld onderwijzers, burens, vrienden, dorpschoude, pastoor of imams. Zij kennen het gezin en kunnen meedenken over een oplossing. In de derde kring horen instituties die een rol spelen in de gemeenschap en die zich op een of andere manier bezighouden met de rechten van kinderen. Bijvoorbeeld lokale ontwikkelingsorganisaties of vrouwengroepen. In deze kring hoort ook de (regionale) overheidsinstantie die belast is met de zorg voor kwetsbare kinderen en gezinnen.

Een voorbeeld waaruit de samenwerking tussen de verschillende cirkels blijkt, is te vinden bij de lokale partner van **Adamfo Ghana**. Zij hadden de 16-jarige Aisha begeleid om het straatleven achter zich te laten en terug te keren naar haar familie in het noorden van Ghana. Ze startte daar, met ondersteuning van de lokale organisatie, een tweejarige beroepstraining tot kledingmaakster. Maar al gauw bleek dat Aisha's vader haar wilde uithuwelijken aan een oudere man. Op aanraden van de lokale organisatie benaderde Aisha het dorpscomité, dat op zijn beurt met de ouders in gesprek ging. Nadat een vertegenwoordiger van de Kinderbescherming aansloot bij de gesprekken, gingen de ouders overstap. Ze spraken af dat Aisha haar opleiding volledig mag afmaken voordat ze trouwt, én dat ze mag trouwen met een man van haar eigen keuze.

Samenwerken: de overheid

De overheid heeft de hoofdrol in het organiseren van goede zorg voor kinderen. Alle lidstaten van de Verenigde Naties hebben de resolutie over dit thema in december 2019 goedgekeurd en veel landen passen hun wetgeving en beleid er langzaam maar zeker op aan. In de praktijk worden geplande hervormingen echter nog niet altijd uitgevoerd en in veel landen is de zorg voor kinderen zonder 'thuis' dan ook in handen van kerkelijke organisaties, ontwikkelingsorganisaties en particuliere initiatieven. In het beste geval ondersteunen zij de overheid bij het uitvoeren van haar beleid. In het slechtste geval varen ze een eigen koers, voldoen ze niet aan de wettelijke regels en onttrekken ze zich aan elke controle.

Een project voor kinderen zonder 'thuis' moet aansluiten bij het beleid van de lokale overheid. Daarvoor is het, ten eerste, belangrijk de lokale wetten te kennen. Wat zeggen die over de rechten en bescherming van kinderen? In Nepal mag je bijvoorbeeld niet zomaar een kind in een opvangproject opnemen, ook niet als het op straat leeft. In India en Zuid-Afrika moeten pleegkinderen officieel worden geregistreerd. Hele arme gezinnen hebben er wettelijk recht op een vorm van kinderbijslag. In Tanzania is het personeel van een erkend tehuis of instelling verplicht om te helpen om het kind te herenigen met de familie. Diezelfde verplichting geldt ook voor maatschappelijk werkers en alle andere personen die verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van een kind.⁵⁴

Een tweede vereiste is om het lokale beleid voor zorg aan kinderen zonder 'thuis' te kennen. Wat zijn de plannen van de nationale en regionale overheid? Welke ministeries zijn verantwoordelijk en wie doet de uitvoering? Vaak heeft de overheid een eigen orgaan dat belast is met de zorg voor kinderen. In Nepal is dat de Central Child Welfare Board, in Ghana het Department of Social Welfare. Vaak is er op districtsniveau een speciale Child Rights Officer (Nepal) of een Children's Officer (Kenia). Deze instantie of persoon moet op de hoogte zijn van het project en erbij worden betrokken.

Vaak is het eerst nodig om overheden te informeren over de situatie van kinderen. **Adamfo Ghana** bijvoorbeeld zet zich steeds meer in voor lobby bij de overheid - lokaal, regionaal en nationaal. Het doel is om hen wakker te schudden en ze meer verantwoordelijkheid te laten nemen voor alleenstaande (straat)kinderen in Ghana. Bijvoorbeeld via gezinsondersteuning, financiering van re-integratie en armoedebestrijding. Die lobby heeft succes: in 2020 leidde een grootschalige media-campagne ertoe dat het ministerie van Gender, Children and Social Protection hun partnerorganisatie uitnodigde om te praten over nieuw beleid voor straatkinderen.

Er zijn veel voorbeelden van goede samenwerking tussen (klein-schalige) ontwikkelingsorganisaties en de overheid. In Malawi bouwde stichting **Het Goede Doel** een dagopvang voor jonge kinderen. De Social Welfare Office was bij het initiatief betrokken. Deze organiseerde trainingen over kindzorg voor het oudercomité en de vrijwilligers.

OAfrica, een organisatie in Ghana, besloot in 2006 zijn werkwijze te veranderen zodat het beter paste bij het overheidsbeleid. OAfrica steunde op dat moment verschillende kinderhuizen in Ghana. In samenwerking met UNICEF en het Department of Social Welfare plaatste het alle kinderen uit zijn tehuizen in families en pleeggezinnen.

Ook **Next Generation Nepal** werkt altijd samen met de Central Child Welfare Board, een overheidsorgaan dat belast is met de bescherming van kinderrechten. Next Generation Nepal spoort verhandelde kinderen op en 'redt' deze vervolgens uit corrupte weeshuizen. Dat doet ze alleen wanneer de Central Child Welfare Board daar toestemming voor geeft. Volgens Next Generation Nepal vraagt dit veel geduld en is dit soms frustrerend, omdat de overheid weinig middelen en mankracht heeft. De organisatie heeft naar eigen zeggen echter ook veel respect voor de ambtenaren die 'in zeer moeilijke omstandigheden vaak doen wat ze kunnen'.⁵⁵

Kinderprojecten financieren

Projecten voor kwetsbare kinderen kosten geld. Het is niet eenvoudig om ze zelfvoorzienend te maken. Net als gezondheidszorg en onderwijs zijn het sociale voorzieningen waar altijd geld bij moet. Zolang de lokale overheid de kosten niet kan of wil dragen, moet er gezocht worden naar andere vormen van financiering. Het is belangrijk om, liefst in een zo vroeg mogelijke fase van het project, over de financiële duurzaamheid na te denken.

Een eerste optie is zorgen dat de kosten laag blijven. Bedenk dat steun aan gezinnen veel goedkoper is dan het bouwen en exploiteren van

een instituut. Voor enkele tientallen euro's per gezin per maand kun je gezinnen ondersteunen met schoolgeld en medische zorg. Dat financiële voordeel merkte **JeCCDO** in Ethiopië, een organisatie die in de jaren '80 en '90 duizend kinderen opving in tehuizen. Vanaf 2002 gooide JeCCDO het roer radicaal om en startte het met steun aan gezinnen. Met hetzelfde budget als eerst steunen ze nu geen duizend, maar zeventuizend kinderen.

Een tweede optie is zorgen voor eigen inkomsten. Verschillende kinderprojecten halen inkomsten uit toerisme. In Cusco in Peru leveren twee hotels inkomsten voor stichting **Niños Unidos Peruanos**, een opvangproject voor verwaarloosde kinderen. Andere organisaties combineren hun werk met kleinschalige landbouwprojecten, zoals het verbouwen van groenten of het houden van kippen en koeien. Daarmee zorgen ze voor eigen eten en een aanvullende inkomstenbron.

Een derde optie is om meerdere financiers te vinden. Het maakt het project minder kwetsbaar dan wanneer het leunt op één inkomstenbron. Probeer de kosten te delen, bijvoorbeeld door een bijdrage te vragen van de overheid. Een andere optie is het werven van fondsen in eigen land. Zo is **BOSCO Bangalore** in India succesvol in het binden van lokale bedrijven, fondsen en vermogende particulieren aan hun werk.

Checklist: Samenwerken en duurzaamheid

1. Wat is het officiële overheidsbeleid voor alternatieve zorg?
2. Met welke wetgeving moet je rekening houden?
3. Met welke overheidsinstanties en lokale organisaties kun je samenwerken?
4. Wat zijn de mogelijkheden voor cofinanciering, lokale fondswerving, of het genereren van eigen inkomsten voor het project?

Verder leren en lezen

Advies vragen

Deze gids geeft een overzicht van de belangrijkste aandachtspunten rond kinderprojecten in het buitenland. Elk project is echter uniek en roept specifieke vragen op. Een aantal organisaties kan initiatiefnemers van kinderprojecten helpen met verdere adviezen.

- **Better Care Network Netherlands (BCNN)** is een netwerk van organisaties die zich inzetten voor kinderen zonder goede ouderlijke zorg. BCNN organiseert onder andere bijeenkomsten en webinars over zorg voor kinderen voor particuliere initiatieven. Op de website en in hun nieuwsbrief zijn veel voorbeelden en informatie te vinden. Je kunt er ook terecht voor een individueel adviesgesprek.

www.bettercarenetwork.nl

- **Wilde Ganzen** gaat graag in gesprek met particuliere initiatieven die een transitie overwegen naar familiegerichte zorg. Wilde Ganzen kan dit op diverse manieren ondersteunen, bijvoorbeeld door coaching, verbinding met andere stichtingen en cofinanciering van de kosten die met een transitie gemoeid zijn. www.wildeganzen.nl

- **Partin** is de vereniging voor kleinschalige projecten in ontwikkelingslanden en belangenbehartiger voor deze initiatieven. Partin biedt persoonlijk advies, een groot aantal praktische toolkits (waaronder een over de zorg voor kwetsbare kinderen) en een platform om met andere organisaties ervaringen uit te wisselen, kennis te delen en samen te werken. www.partin.nl

- Een groeiende groep particuliere initiatieven heeft met de Dutch NGO

pledge **#EveryChildAFamily** verklaard dat familie dé plek is voor een kind om op te groeien. Zij roepen andere ngo's, bedrijven, kerken en scholen op te investeren in familiegerichte zorg. Opvang van kinderen in weeshuizen hoort daar niet bij. Meer weten of je aansluiten? Dat kan via info@bettercarenetwork.nl.

Verder lezen

In deze gids zijn tientallen voorbeelden genoemd van organisaties die zich, vaak met steun uit Nederland, inzetten voor kinderen in ontwikkelingslanden. Hun websites en jaarverslagen zijn eenvoudig via internet te vinden. Hieronder noemen we verder een aantal specifieke websites en handboeken die waardevol kunnen zijn voor kleinschalige initiatiefnemers.

- Op www.bettercarenetwork.nl vind je de Nederlandse versie van de Internationale **Richtlijnen voor Alternatieve Zorg voor Kinderen**. Deze richtlijnen zijn vertaald in een praktisch handboek voor overheden en ontwikkelingsorganisaties, **Moving Forward**. Het handboek en inspirerende voorbeelden staan op www.alternativecareguidelines.org.
- Het Better Care Network Netherlands heeft richtlijnen ontwikkeld voor **vrijwilligerswerk en stages met kinderen in het buitenland**. Je vindt ze op stopweeshuistoerisme.nl onder 'Goed project'. Meer weten waarom BCNN vrijwilligerswerk en stages met kwetsbare kinderen geen goed idee vindt? Je leest het in de position paper 'Vrijwilligerswerk en stages in weeshuizen: waarom niet?' op www.bettercarenetwork.nl onder 'Werken met kinderen' en 'waarom niet'.
- Het internationale **Better Care Network** biedt via haar website uitgebreide documentatie, onderzoeken, toolkits, video's, en handboeken. Je vindt er ook het actuele aanbod van gratis onlinecursussen over de

Richtlijnen voor Alternatieve Zorg, preventie, kindbescherming en de transitie naar familiegerichte zorg. Het aanbod is te vinden onder 'agenda' en het staat ook in de maandelijkse nieuwsbrief van BCNN. www.bettercarenetwork.org

Faith to Action Initiative heeft een scala aan publicaties, cursussen en handvatten ontwikkeld rondom alternatieve zorg voor kinderen en de transitie naar familiegerichte zorg. www.faithtoaction.org

Literatuur

Better Care Network Netherlands (2010). Families, not orphanages

Better Care Network Netherlands (2013). Richtlijnen vrijwilligerswerk met kinderen in het buitenland

BOSCO (2013). Foster Family. Renewed Hope and a New Life. A study on the practise of foster care for the children of India

CELCIS (2012). Moving forward: Implementing the 'Guidelines for the Alternative Care of Children'

EveryChild (2011). Fostering better care. Improving foster care provision around the world. Positive care choices: Working paper 2

Faith to Action Initiative (2014). Key Research on Orphanages and Family Care: An Annotated Bibliography

Family for Every Child (2015). Strategies for delivering safe and effective foster care. A review of the evidence for those designing and delivering foster care programmes

Kenya Network of Careleavers (2011). A fair chance to life: young careleavers in Kenya

Lumos (2015). Children in Haiti: from institutions to families. https://lumos.contentfiles.net/media/documents/document/2017/02/Children_In_Institutions_Haiti.pdf

Lumos (2017a). Funding Haitian Orphanages at the Cost of Children's Rights. https://lumos.contentfiles.net/media/documents/document/2018/01/Funding_Haiti_Orphanages_Report.pdf

Lumos (2017b). Children in Institutions. The Global Picture. https://lumos.contentfiles.net/media/documents/document/2017/03/Global_Numbers.pdf

MyWorld (2012). Weeshuis raakt uit de mode. Door Esther Gaarlandt. September 2012

MyWorld (2015). Kinderen helpen? Steun families, geen kindertehuizen. 22 juni 2015

Next Generation Nepal (2015). Reintegration Guidelines for Trafficked and Displaced Children Living in Institutions

Raymond, E., & Hall, C. (2008). The development of cross-cultural (mis)understanding through volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism* 16(5)

Slot, B., Kinsbergen, S., Kuijpers-Heezemans, S., Op 't Hoog, G., Konijn, E., & Van Wijk, A. (2020). Onderzoek omvang vrijwilligersreizen vanuit Nederland naar residentiële zorginstellingen voor kinderen: rollen, verantwoordelijkheden en handelingsperspectief. Ecorys, 2020. (In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/15/onderzoek-omvang-vrijwilligersreizen-vanuit-nederland-naar-residentiele-zorginstellingen-voor-kinderen-rollen-verantwoordelijkheden-en-handelingsperspectief>

SOS Children's Villages International (2014). Drumming together for change. A child's right to quality care in Sub-Saharan Africa

Stark, L., Rubenstein, B., Pak, K., & Kosal, K. (2017). National estimation of children in residential care institutions in Cambodia: a modelling study. *BMJ Open* 2017(7). <https://bmjopen.bmj.com/content/7/1/e013888>

Stop weeshuistoerisme (2021), Rita: "Vrijwilligers brengen meer kwaad dan goed". <https://www.stopweeshuistoerisme.nl/vrijwilligers-brengen-meer-kwaad-dan-goed/>

Tanzania Law of the Child Act (2019). <https://tanzlii.org/tz/legislation/act/2019-9>

Udayan Care (2020) Contribution of Research on Care Leaving - The Global Experience
<http://www.careleaversconvention.udayancare.in/wp-content/uploads/2020/11/Pre-Event-3-Report.pdf>

UNICEF (2011). Children in informal alternative care. Discussion Paper

UNICEF (2017). The state of the world's children: 2017 statistical tables. <https://data.unicef.org/resources/state-worlds-children-2017>

UNICEF (2018). A Statistical Profile of Child Protection in CAMBODIA. <https://www.unicef.org/cambodia/media/711/file>

UNICEF (2020). White Paper. The role of small-scale residential care for children in the transition from institutional to community-based care and in the continuum of care in the Europe and Central Asia Regio.

<https://www.unicef.org/eca/media/13261/file>

United Kingdom, Department for Education (2015). Report by the Comptroller and Auditor General. Care leavers' transition to adulthood. <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2015/07/Care-leavers-transition-to-adulthood.pdf>

United Nations (2009). Guidelines for the Alternative Care of Children

United Nations General Assembly (2019). Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2019. Rights of the Child

Van IJzendoorn, M., Bakermans-Kranenburg, M., Duschinsky, R., Fox, N., Goldman, P., Gunnar, M., Johnson, D., Nelson, C., Reijman, S., Skinner, G., Zeanah, C., & Sonuga-Barke, E. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 1: A systematic and integrative review of evidence regarding effects on development. *The Lancet. Psychiatry*, 7(8), 703-720

Van IJzendoorn, M., Bakermans-Kranenburg, M. (2021) Structurele verwaarlozing. Stop kindertehuizen en weeshuistoerisme. *De Pedagogog*, 2021-1 (32-34)

Zeanah, C., Wilke, N., Shaffer, C., Rochat, T., Howard, A., & Dozier, M. (2019). Misguided altruism: the risks of orphanage volunteering. *The Lancet*, June 2019. *The Lancet Child & Adolescent Health*. [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(19\)30213-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(19)30213-5/fulltext)

Eindnoten

1. United Nations General Assembly, 2019
2. Stop weeshuistoerisme, 2021
3. UNICEF, 2017
4. Stark ea, 2017
5. Lumos, 2017
6. UNICEF, 2017
7. UNICEF, 2017; United Nations, 2009
8. Better Care Network Netherlands, 2010; The Lancet Psychiatry, 2020
9. Van IJzendoorn ea, 2020
10. Van IJzendoorn ea, 2021
11. Van IJzendoorn ea, 2020
12. United Kingdom, Department for Education, 2015
13. Kenya Network of Careleavers, 2011
14. Lumos, 2015
15. Better Care Network Netherlands, 2010
16. UNICEF, 2018
17. Better Care Network Netherlands, 2010
18. Van IJzendoorn ea, 2020
19. Slot ea, 2020
20. Interview IMBA, juli 2021
21. Van IJzendoorn ea, 2020
22. Van IJzendoorn ea, 2020
23. Van IJzendoorn ea, 2020
24. United Nations General Assembly, 2019
25. United Nations, 2009
26. CELCIS, 2012
27. Interview Adamfo Ghana, april 2021
28. MyWorld, 2015
29. Interview Vrienden van Give a Child a Family, 2021
30. Faith to Action Initiative, 2014
31. BOSCO, 2013
32. Family for Every Child, 2015
33. Better Care Network Netherlands, 2010
34. Family for Every Child, 2015
35. Van IJzendoorn, 2021
36. Interview Better Care Network Netherlands, 2017
37. UNICEF, 2020
38. Faith to Action Initiative, 2014
39. SOS Children's Villages International, 2014
40. Van IJzendoorn, 2020
41. BOSCO, 2013
42. Changing the way we care, 2021
43. Udayan Care (2020)
44. Kenya Network of Careleavers, 2011
45. Interview door Better Care Network Netherlands, juli 2017
46. Zeanah ea, 2019
47. Raymond & Hall, 2008
48. Slot ea, 2020
49. UNICEF, 2018b
50. MyWorld, 2012
51. Better Care Network Netherlands, 2013
52. <https://www.stopweeshuistoerisme.nl/>
53. Interview met Kids Care Kenia, 2021
54. Tanzania Law of The Child Act, 2019
55. Next Generation Nepal, 2015

Miljoenen kinderen in ontwikkelingslanden kunnen tijdelijk of langdurig niet thuis wonen. Soms omdat hun ouders zijn overleden of omdat de problemen thuis te groot zijn. Soms omdat ze zijn weggelopen of van hun familie gescheiden door oorlogen, rampen of kinderhandelaren. Het lot van deze kwetsbare kinderen gaat veel mensen aan het hart. Ze starten een project, doen vrijwilligerswerk met kinderen of ondersteunen een 'weeshuis'.

Voor hen is **Kinderen zonder 'thuis'** bedoeld. Hoe kun je kinderen zonder veilig thuis het beste helpen? Wat moet je weten over weeskinderen in ontwikkelingslanden? Waarom is opvang in gezinnen meestal beter dan opvang in een tehuis? Waar moet je aan denken wanneer je vrijwilligerswerk in een kindertehuis wilt doen?

Deze vragen worden beantwoord in korte hoofdstukken met voorbeelden uit de praktijk. Het uitgangspunt is dat elk kind het recht heeft om op te groeien in een liefdevol gezin. Hulp zou zich in de eerste plaats moeten richten op steun aan gezinnen en pas in de laatste plaats op opvang in tehuizen.

Kinderen zonder 'thuis' is een uitgave van het Better Care Network Netherlands, een netwerk van organisaties die hulp bieden aan kinderen in ontwikkelingslanden zonder adequate ouderlijke zorg.

Mirjam Vossen | Loïs Batteux | Patricia Nieuwenhuizen